

VÄGLEDNING OCH AF-TEXTER AVSEENDE ARBETSMILJÖHÄNSYN VID UPPHANDLING AV ENTREPRENÖRER

Innehållsförteckning

VÄGLEDNING OCH AF-TEXTER ARBETSMILJÖ

1.	Inledning.....	3
2.	Om "Håll nollan"	4
3.	Allmänt om byggherrens arbetsmiljöansvar vid utförande	5
3.1	Allmänt.....	5
3.2	Om skillnaden mellan "bör" och "ska".....	5
3.3	Möjligheten att överlåta ansvaret	6
3.4	Förhållande till projekteringsansvar enligt AB 04 och ABT 06	7
3.5	Arbetsmiljö som en del av byggprocessen.....	9
3.6	Byggherrens kompetens	13
3.7	Krav på entreprenörens kvalitet och egenkontroll.....	14
3.8	Arbete med risker och arbetsmiljöplanen	15
3.9	Praktisk uppföljning i utförandeskedet.....	18
3.10	Arbetsmiljöverkets revision av föreskrifter och allmänna råd	19
4.	Byggarbetsmiljösamordnare för utförande (BAS-U)	21
4.1	Allmänt.....	21
4.2	BAS-U som fysisk person eller juridisk person	22
4.3	Vem i projektet bör vara BAS-U?	23
4.4	Överlämning mellan byggarbetsmiljösamordnare	24
4.5	Särskilt om gemensamma arbetsställen	25
5.	Arbetsmiljöhänsyn vid upphandling av entreprenörer	27
5.1	Entreprenörens förfrågningsunderlag och ansvarsfördelningen.....	27
5.2	Att använda AF-texter och kontraktsvillkor	28
5.3	Upphandlingskrav på kvalifikationer.....	29
5.4	Upphandlingskrav på redovisning av arbetsmiljöarbete	31
5.5	Upphandlingskrav vid offentlig upphandling.....	32
5.6	Arbete med uppföljning och erfarenhetsåterföring	33
5.7	Särskilt om totalentreprenader enligt ABT 06 och BAS-P	34
6.	Förslag på malltexter till administrativa föreskrifter.....	37
6.1	Allmänt.....	37
6.2	Särskilt om kravet på kalkylerbarhet och ersättningsformer.....	37
6.3	AFC/AFD.14 – Skydds- och säkerhetsföreskrifter m m	38

6.4	AFC/AFD.2251 – Beställarens kvalitets- och miljörevision.....	39
6.5	AFD.1832 – Byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P) 40	
6.6	AFC/AFD.1833 – Byggarbetsmiljösamordnare för utförande (BAS-U).....	42
6.7	AFC.242 – Tillhandahållande av handlingar och uppgifter från entreprenören under entreprenadtiden	44
6.8	AFD.242 – Tillhandahållande av handlingar och uppgifter från entreprenören under entreprenadtiden (ABT 06)	45
6.9	AFC/AFD.338 – Övriga möten	45
6.10	AFC/AFD.41 – Tidplan.....	46

VÄGLEDNING OCH AF-TEXTER AVSEENDE ARBETSMILJÖ-HÄNSYN VID UPPHANDLING AV ENTREPRENÖRER

1. INLEDNING

Detta dokument syftar till att ge vägledning, råd och förslag kring hur man bör arbeta med arbetsmiljön när man som byggherre upphandlar entreprenörer för utförande av ett byggnads- eller anläggningsarbete.

Föreningen Byggherrarna publicerade den i februari 2020 dokumentet med titeln *Vägledning och AF-texter avseende arbetsmiljöhänsyn vid upphandling av konsulter för planering och projektering* (nedan benämnd "Konsultvägledningen"). Medan Konsultvägledningen avsåg relationen mellan byggherre och av denne anlita konsult avhandlas i denna vägledning förhållandet mellan byggherren och entreprenören.

De relevanta paragraferna i arbetsmiljölagen (1977:1160) (nedan "AML") och de anslutande myndighetsföreskrifter *Arbetskyddsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om byggnads- och anläggningsarbete* (AFS 1999:3) utgår från en uppdelning mellan två distinkta skeden i ett bygg- och anläggningsprojekt:

1. Planering och projektering
2. Utförande

Med hänsyn till att planeringen och projekteringen i stora delar beskrivs i Konsultvägledningen fokuserar denna vägledning på entreprenadens utförandeskede. Det antas i denna vägledning att parterna ingår avtal i anslutning till byggbranschens standardavtal på området, i första hand *AB 04 – Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader*, samt *Administrativa föreskrifter med råd och anvisningar för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader – AMA AF 12*. Entreprenörer som upphandlas enligt *ABT 06 – Allmänna bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten* kommer att avhandlas i ett separat avsnitt.

Vägledningen vänder sig till byggherrar och inte till entreprenörer eller andra aktörer i projektet. Även om en byggherre ofta är beställare i förhållande till en entreprenör så behöver detta inte nödvändigtvis vara fallet. I denna vägledning har vi dock utgått från att så är fallet.

Denna vägledning har upprättats med utgångspunkt i den lagstiftning samt de standardavtal och AMA-texter med mera som var gällande per den 2021-04-20.

2. OM "HÅLL NOLLAN"

Byggherrarna är en av de 13 organisationer som grundat branschsamarbetet "Håll Nollan". Föreningen bakom Håll Nollan heter *Samverkan för noll olyckor i byggbranschen* och består av företag och andra organisationer inom hela samhällsbyggnadssektorn. Håll Nollan tar bland annat fram guider, standarder och gemensamma arbetssätt som gör det lättare att arbeta säkert.

Håll Nollan har i april 2019 publicerat ett *Gemensamt arbetssätt för byggherrar* (hämtas på [Håll Nollans webbplats](#)). Detta arbetssätt beskriver hur byggherrar kan skapa bra förutsättningar under planering, projektering och utförande. Syftet är att visa hur vi som byggherrar kan planera, kravställa och följa upp arbetsmiljöarbetet samt visa engagemang genom hela byggprocessen. För entreprenörer har Håll Nollan tagit fram motsvarande dokument för hur man som entreprenör kan arbeta säkert inom olika områden (kan också hämtas på [Håll Nollans webbplats](#)).

Vi vill uppmana alla byggherrar att ta del av det material som finns på Håll Nollans webbplats och hålla utkik efter nya kurser, publikationer och dylikt som publiceras.

3. ALLMÄNT OM BYGGHERRENS ARBETSMILJÖANSVAR VID UTFÖRANDE

3.1 Allmänt

Det är i första hand byggherren som har det övergripande ansvaret för de uppgifter som det särskilda arbetsmiljöansvaret vid byggnads- och anläggningsarbeten innebär. Byggherrens utökade ansvar för arbetsmiljön är unikt för just byggnads- och anläggningsarbeten. En arbetsgivare har givetvis ett arbetsmiljöansvar för sina arbetstagare, men detta omfattas inte av denna vägledning. Ibland kan byggherrens och arbetsgivarens ansvar i vissa delar överlappa, men ansvaret är i regel olika utformat för de båda aktörerna.

I Konsultvägledningen berördes byggherrens skyldighet enligt 3 kap. 6 § första stycket punkten 1 AML att under planeringen och projekteringen se till arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet. Denna skyldighet upphör inte bara för att en entreprenör anlitas och påbörjar byggnationen.

Byggherren har vidare enligt 3 kap. 6 § första stycket punkterna 2 och 3 AML ett ansvar för att utse byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P) samt byggarbetsmiljösamordnare för utförande (BAS-U). Samtidigt anger paragrafens andra stycke att byggherren genom att utse en BAS-P eller en BAS-U inte befrias från den egna skyldigheten enligt motsvarande lagrum. Byggherren har härvid ett så kallat "back-up ansvar", alltså en yttersta skyldighet att se till att utsedda BAS-P och BAS-U fullföljer sina skyldigheter.

3.2 Om skillnaden mellan "bör" och "ska"

Syftet med detta dokument är dels att informera Byggherrarnas medlemmar om det grundläggande regelverket och dels att vägleda om hur man som professionell byggherre kan arbeta med frågorna på ett övergripande plan. Detta innebär att denna vägledning inte enbart redogör för sådant som är strikta tydliga *lagkrav* utan även sådant som enligt Byggherrarnas uppfattning är *rekommenderat* för byggherrar som vill ta en aktiv roll i byggarbetsmiljöfrågor. Denna distinktion är viktig att ha i åtanke när man tar del av vägledningen.

Normalt använder denna vägledning ordet "ska" för att signalera att någonting är ett strikt krav enligt antingen lag eller tvingande myndighetsföreskrift. Uttryck som "bör", "kan" eller liknande används för att visa att det rör sig om en rekommendation, ett förslag eller liknande från Föreningen Byggherrarnas sida.

3.3 Möjligheten att överlåta ansvaret

Enligt 3 kap. 7 c § AML kan en byggherre genom ett skriftligt avtal överlåta arbetsmiljöansvaret till en uppdragstagare som har fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller arbetets utförande. Kravet på självständighet är högt ställt.

Liksom vad gäller för enskilda konsulter är det relativt ovanligt att entreprenörer planerar och projekterar utan inblandning från byggherren (även där det rör sig om en totalentreprenör med ett projekteringsansvar). Denna grad av självständighet är vanligare i utförandeskedet, men även där är det inte alltid som byggherren ger entreprenören en sådan självständig ställning som krävs för att ingå avtal med stöd av 3 kap. 7 c § AML. Till exempel anges det i lagkommentaren att lagens krav på självständighet *inte* är uppfyllt om byggherren exempelvis anlitar olika entreprenörer genom en delad entreprenad, vilket innebär att överlåtelse av arbetsmiljöansvaret inte kommer ifråga vid delad entreprenad då byggherren ingått avtal med flera parter.

Utöver detta ger 7 kap. 6 § AML Arbetsmiljöverket möjlighet att flytta tillbaka ansvaret till byggherren om uppdragstagaren inte sköter uppdraget. Denna möjlighet kan enligt lagstiftningens förarbeten även användas om kontraktets ekonomiska ramar "låser" uppdragstagaren i en sådan mån att denne inte kan påverka arbetsmiljön.

"Överlåtelse av ansvar kräver stor självständighet"

Överlåtelse av byggherrens arbetsmiljöansvar kan alltså endast ske i vissa projekt beroende på de förutsättningar som är specifika för detta. Eftersom arbetsmiljöansvaret är offentligrättsligt kan parterna endast disponera över detta i avtal i den utsträckning som AML tillåter. Att överlåta detta ansvar när förutsättningarna för att göra detta inte är uppfyllda riskerar att medföra att överlåtelsen är utan verkan eller att ansvaret vid något tillfälle återgår till byggherren. I värsta fall kan detta ske utan att parterna är medvetna om det.

En överlåtelse av arbetsmiljöansvaret med stöd av 3 kap. 7 c § AML bör därför alltid föregås av en utförlig analys utifrån tillämpliga regler. Med anledning av detta har vi, liksom i motsvarande avsnitt i Konsultvägledningen, inte beaktat överlåtelsemöjligheterna i denna vägledning och tillhörande malltexter. Denna vägledning riktar sig därmed till de byggherrar som vill behålla ansvaret och vill arbeta aktivt med bygg-arbetsmiljöfrågor.

3.4 Förhållande till projekteringsansvar enligt AB 04 och ABT 06

I entreprenadjuridisk kontext förutsätter AB 04 och ABT 06 två typer av föreskrifter som entreprenören ska rätta sig efter: avtalade funktioner (definieras enbart i ABT 06) samt föreskrivna tekniska lösningar (definieras i båda avtalen).

Vid en utförandentreprenad enligt AB 04 gäller generellt att byggherren som beställare ansvarar för projekteringen medan entreprenören ansvarar för utförandet (se tredje stycket i förordet till AB 04 samt ordet "utförandentreprenad" under rubriken "Begreppsbestämningar med anmärkningar" i såväl AB 04 som ABT 06). Detta innebär att utgångspunkten är att byggherren som beställare ansvarar för att objektet slutligen uppfyller avsedda funktioner. Vid en totalentreprenad är utgångspunkten i stället att byggherren som beställare föreskriver vilka funktionskrav som byggnaden ska leva upp till varefter totalentreprenören inom ramen för sin projektering ska välja tekniska lösningar som ska uppfylla dessa funktionskrav.

För att förklara skillnaden mellan krav på funktion och föreskriven teknisk lösning kan man tänka sig följande fiktiva exempel.

Låt oss anta att byggherren vill anlita en entreprenör för att bygga en grind in i ett inhägnat område med önskemål om att en personbil ska kunna passera genom denna grind utan risker för skador på vare sig grinden eller bilen. En personbil i Sverige får inte vara bredare än 260 centimeter och låt oss anta att 50 centimeter åt varje håll är tillräcklig säkerhetsmarginal för att undvika kollisioner med grindstolparna.

Om byggherren i kontraktshandlingarna skriver "grinden ska vara 360 centimeter bred" ($260 + 50 + 50$) har byggherren föreskrivit en teknisk lösning. Skulle det sedan visa sig att 50 centimeter inte är tillräckligt för att undvika risk för kollision utan att 100 centimeter krävs är detta inte entreprenörens ansvar.

Skulle byggherren i stället föreskriva att "grinden ska vara tillräckligt bred för att en personbil ska kunna passera denna utan att riskera kollision med grindstolpe" har byggherren i stället föreskrivit ett funktionskrav. Det är då entreprenörens ansvar att ta reda på att en personbil i Sverige faktiskt får vara upp till 260 centimeter bred och att en tillräcklig säkerhetsmarginal är 50 centimeter åt varje håll och utifrån detta välja en bredd på 360 centimeter ($260 + 50 + 50$). Skulle det sedan visa sig att 50 centimeter inte är tillräckligt för att undvika risk för kollision utan 100 centimeter krävs är detta entreprenörens ansvar.

Från denna utgångspunkt finns det vissa undantag. För det första ansvarar entreprenören alltid enligt 1 kap. 6 § första stycket AB 04 för bland annat tekniska lösningar som denne själv tillhandahåller. Motsvarande gäller enligt 1 kap. 8 § ABT 06 för av beställaren föreskrivna tekniska lösningar i en totalentreprenad. Vidare framgår det av fjärde stycket i förordet till AB 04 att för vissa typer av arbeten som normalt ingår i en utförandeentreprenad kan beställaren välja att låta entreprenören välja system eller produkt. I dessa delar ansvarar entreprenören för sin valda tekniska lösning. Som exempel på detta anges hur undertak ska hängas upp och infästas.

Vi har i Konsultvägledningen diskuterat möjligheterna att projektera bort arbetsmiljörisker vid planerings- och projekteringsskedet av en entreprenad genom att exempelvis välja tekniska lösningar som är säkrare att bygga och hur byggherren genom krav på redovisning kan försöka ge projekterande konsulter incitament att göra detta. Om man har lyckats göra det kan en entreprenör få det lättare att genomföra arbetet på ett säkert sätt.

Även i en utförandeentreprenad är det dock ur ett kontraktuellt perspektiv så att det är entreprenören som har att välja vilken arbetsmetod som denne vill använda för att utföra den tekniska lösning som beställaren har valt.

Om man som byggherre vill begränsa eller rentav förbjuda vissa system, arbetsmetoder eller redskap bör man särskilt ange detta i förfrågningsunderlaget för att på så sätt tvinga entreprenören att beakta det redan i anbudsstadiet och ta höjd för eventuella extra kostnader för detta i sin prissättning.

Målsättningen bör givetvis vara att den som projekterar entreprenaden (det vill säga antingen byggherren med sina konsulter eller en projekterande totalentreprenör) ska projektera bort så många risker som möjligt. Oavsett hur väl detta arbete gått är en entreprenör alltid skyldig att utföra arbeten såsom de framgår av det förfrågningsunderlag som denne lämnat anbud i enlighet med författningar (se 1 kap. § 13 § AB 04 respektive 1 kap. 12 § ABT 06). I begreppet "författning" ingår både AML och anslutande myndighetsföreskrifter såsom AFS 1999:3. Detta innebär att entreprenören kontraktuellt sett å ena sidan har rätt att välja sådana erkända arbetsmetoder och hjälpmedel som man finner lämpliga och å andra sidan en skyldighet att använda sådana arbetsmetoder och hjälpmedel på ett säkert sätt. Byggherrens uppdrag är i huvudsak att tillse att arbetsmiljöaspekten beaktas vid användandet av dessa arbetsmetoder och hjälpmedel.

Under entreprenaden bör man som byggherre och beställare löpande stämma av med entreprenören om denne anser att projekterande konsulter har lyckats med föresatsen att projektera tekniska lösningar som kan utföras, brukas och underhållas

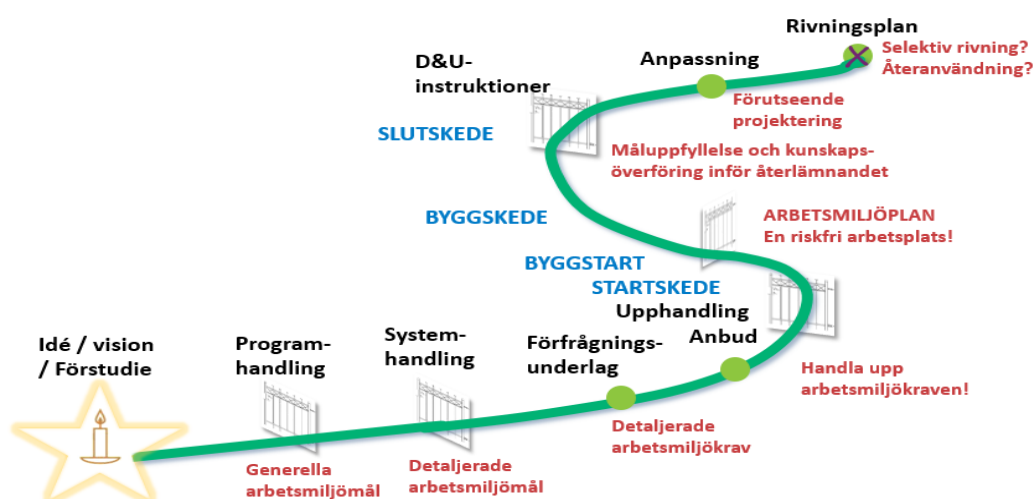
på ett säkert sätt eller om det finns skäl att misstänka att någonting har missats av konsulterna. Detta kan i sådana fall vara någonting som man eventuellt kan ställa konsulterna till svars för inom ramen för reglerna om konsultansvar i ABK 09.

Vid sådan misstanke bör man stämma av frågan med en entreprenadjurist eftersom ABK 09 innehåller snäva preskriptionsfrister.

3.5 Arbetsmiljö som en del av byggprocessen

Generellt

Arbetsmiljöfrågorna återkommer genom hela byggprocessen och är således ingen egen fas eller steg av arbetet utan integrerad del av allt man gör, se figur 1 nedan. Den exakta arbetsgången kan variera från projekt till projekt, men figur 1 illustrerar de generella stegen i processen.

Figur 1 - Illustration av byggprocessen

I detta sammanhang ska det noteras att lagstiftningen och de anslutande föreskrifterna är skriva i allmänna ordalag och till exempel inte alltid klargör exakt *när* i processen som vissa saker måste göras. Till exempel måste en arbetsmiljöplan finnas upprättad när arbetsplatsen etableras, men arbetet med denna plan bör påbörjas i god tid dessförinnan. Dessa regler, och nedanstående texter, måste därför tolkas i ljuset av förhållandena inom det konkreta projektet. En del av det nedanstående som beskriver hur man som byggherre bör göra får därför mer tolkas som allmänna rekommendationer.

Byggherrens ansvar börjar redan i de allra tidigaste skedena av projektet och generellt kan man säga att arbetsmiljöarbetet blir alltmer konkret och detaljerat ju

längre in i projektet man kommer. I dessa allra tidigaste faser av projektet kommer byggherrens egen organisation till exempel att i praktiken agera som BAS-P. Det finns inte någon särskild tidpunkt då en BAS-P utses, utan detta behöver bedömas för det specifika projektet. Det viktiga i det tidiga skedet är att man som byggherre beaktar arbetsmiljön såväl vid utförandet som vid brukandet, driften och förvaltningen av byggnaden/anläggningen.

Idé, vision, förstudie eller liknande

I detta allra tidigaste stadium ska byggherren beakta arbetsmiljöfrågor i samband med eventuella inventeringar, letande efter lämpliga fastigheter eller behovsanalyser. Till exempel bör man redan när man ordnar mark genom köp eller hyresavtal överväga inte bara om denna är tillräcklig för den kommande byggnaden men också om den bedöms fungera som byggarbetsplats. Överväganden i denna del kan avse frågor som transporter, placeringen av bodar, möjligheterna att lasta och lossa gods på ett säkert sätt, framkomligheten för utryckningsfordon och tillgängligheten av upplagsytor. En särskilt viktig faktor är att se till att tidplanen ger tillräckligt med tid för att projektera för ett säkert bygge och sedan bygga på ett säkert sätt.

Programhandlingar

Här bör man som senast slå fast generella arbetsmiljömål för det specifika projektet, till exempel ett mål om att ingen ska bli svårt skadad. Senast i detta skede bör ovan nämnda frågor om byggtider, transporter, arbetsområdets storlek, påverkan av andra projekt i nära anslutning till ens eget projekt med mera vara behandlade. Om inte omständigheterna tidigare i projektet har medfört att BAS-P redan har utsetts bör byggherren se till att det finns en utsedd BAS-P när detta arbete utförs. Byggherrens och BAS-P:s uppföljningsarbete samt projektörernas arbete i projekteringen påbörjas ofta i detta skede. BAS-P bör också se till att en dokumentation avseende hur arbetsmiljösynpunkter beaktats under projekteringen påbörjas och uppdateras löpande genom hela projekteringen. Konsulter och övriga inblandade bör agera på motsvarande sätt inom ramen för sina uppdrag.

Systemhandlingar

I systemhandlingar bör arbetsmiljömålen från tidigare skeden konkretiseras. Man bör aktivt följa upp det påbörjade arbetsmiljöarbetet från programhandlingsskedet. Dessa detaljerade arbetsmiljömål kan till exempel avse ett mål om att användningen av vissa hjälpmedel, exempelvis stegar, i möjligaste mån ska undvikas. BAS-P fortsätter arbetet med att samordna projektörernas arbetsmiljöarbete samtidigt som byggherren fortsätter sin uppföljning av BAS-P:s arbete.

Upprättande av förfrågningsunderlag

Om man handlar upp en totalentreprenad ska entreprenören som utgångspunkt projektera bygghandlingarna. Då ska byggherren ta fram ett förfrågningsunderlag som redogör för de krav som ställs i projektet. I detta skede kan en arbetsmiljöplan ha tagits fram så långt som projekteringen har kommit (även om detta av pedagogiska skäl inte angetts i figur 1) eller ett underlag till en sådan plan. Detta bör göras med omsorg och eftertanke eftersom ju bättre informerad den upphandlade entreprenören blir desto bättre är förutsättningarna för att inga risker ska glömmas bort.

Eftersom totalentreprenören i regel har ett projekteringsansvar bör ett överlämnandemöte hållas mellan befintlig BAS-P och eventuell ny BAS-P (ofta den upphandlade totalentreprenören eller dennes konsult) i syfte att redovisa de arbetsmiljösynpunkter som har identifierats under tidigare projektering. Byggherren har enligt 11 § AFS 2020:1 om arbetsplatsens utformning en skyldighet att se till att sådan överlämning av uppgifter sker.

När förfrågningsunderlag tas fram till en utförandeentreprenad fortsätter i detta skede istället byggherrens arbete med att projektera bygghandlingarna. Om man handlar upp en utförandeentreprenad ska, som utgångspunkt, färdigprojekterade bygghandlingar ingå i byggherrens förfrågningsunderlag till entreprenören.

Oavsett om det är byggherren med hjälp av konsulter som ska ansvara för projekteringen av bygghandlingar eller om detta ingår i entreprenörens uppdrag ska byggherren fortsätta uppföljningsarbetet av BAS-P:s och projektörernas arbete i projekteringen. Tanken med förfrågningsunderlag bör vara att omsätta tidigare arbetsmiljö*mål* till arbetsmiljö*krav* genom att specificera hur arbetsmiljömålen ska uppfyllas för såväl utförandet av entreprenaden som brukandet av det färdiga förvaltningsobjektet.

Byggherren bör med utgångspunkt i tidigare arbetsmiljö*mål* upprätta en dokumentation över de arbetsmiljö*krav* som ställs på entreprenören. En arbetsmiljöplan ska upprättas av BAS-P innan byggarbetsplatsen etableras. Vid utförandeentreprenader utgör denna lämpligen en del av byggherrens förfrågningsunderlag till entreprenören.

Upphandling av entreprenör

Vid upphandling och utvärdering av entreprenör bör byggherren på samma sätt som vid upphandlingen av konsulter utvärdera entreprenörens kompetens på arbetsmiljöområdet (jämför under avsnitt 5). Ofta är det entreprenören eller (vid sidoentreprenad) någon av entreprenörerna som utses till BAS-U vid upphandlingen. Om man

väljer att utse någon annan än en entreprenör till BAS-U (exempelvis en fristående konsult eller byggherren själv) ska entreprenörerna upplysas om vem som utsetts.

Byggskede

Under utförandet av bygg- eller anläggningsarbetet ska byggherren aktivt följa upp BAS-U:s arbete. Man ska även kontrollera att arbetsmiljöplanen överlämnats samt finns tillgänglig och uppdateras kontinuerligt, att övergången mellan projektering och utförande har varit tillfredsställande ur arbetsmiljösynpunkt och att samarbetet mellan BAS-U och BAS-P fungerar väl. Även här har Byggherren enligt 11 § AFS 2020:1 en skyldighet att se till att överlämning av uppgifterna om arbetsmiljöarbetet fungerar väl.

Det är även vanligt att viss projektering pågår parallellt med utförande och i dessa delar är det särskilt viktigt att fungerande samverkan mellan BAS-U och BAS-P sker. Notera även att det ska finnas en utsedd BAS-P i hela projektet, det vill säga även under utförandeskedet. Avgående arbeten samt ändrings- och tilläggsarbeten medför ett behov av att se över resultatet av tidigare utfört arbetsmiljöarbete så att detta alltjämt är aktuellt. Projekteringen, liksom arbetsmiljöarbetet, måste löpande stämmas av mot utförandet.

Läs mer om problematiken vid över- och återlämnande under avsnitt 4.4.

Slutskede

Byggherren ska vid slutet av entreprenaden säkerställa att en slutdokumentation avseende arbetsmiljö har upprättats. Denna ska beskriva objektets konstruktion och utformning samt de byggprodukter som använts, allt i den omfattning som är av betydelse för säkerhet och hälsa vid arbete med drift, underhåll, reparation, ändring och rivning av objektet. Syftet med denna dokumentation är den ska ge upplysning om sådant arbete, som kan komma att utföras långt efter att entreprenaden är färdigställd. Denna dokumentation måste förvaras så länge som bygganden består. Om byggherren dessförinnan överlåter byggnaden ska denna dokumentation överlåtas till den som förvärvar egendomen.

När den färdiga byggnaden eller anläggningen sedan tas i bruk måste byggherren vara uppmärksam på om eventuella arbetsmiljöproblem för de som ska arbeta i den färdiga byggnaden upptäcks. Det är möjligt att dessa problem beror på misstag i projekteringen och då kan det bli en ansvarsfråga gentemot projektörerna eller den projekterande totalentreprenören.

Här ska särskilt noteras byggherrens ansvar för att det i slutdokumentation finns dokumenterat var eventuellt hälsovådliga ämnen som kan utgöra hälsorisk vid en framtida rivning är inbyggda och hur dessa ska rivas.

Eftersom rivning i bästa fall aktualiseras långt efter färdigställande är det bra om beskrivningen i denna del är så utförlig som möjligt.

3.6 Byggherrens kompetens

Som byggherre ansvarar man för att personal med rätt kompetens för att hantera byggarbetsmiljöfrågorna finns i organisationen. Det bör i sammanhanget noteras att det är byggherren som juridisk person som har detta ansvar. Hur arbetsuppgifterna sedan kan fördelas inom den egna organisationen (vara sig det är till egen eller till inhyrd personal) är en fråga som ligger utanför ramen för denna vägledning.

Byggherren har ansvar för att se till att de som medverkar i planeringen och projekteringen beaktar arbetsmiljön i sitt arbete så att framtagna handlingar möjliggör en säker arbetsmiljö i såväl utförandeskedet som i bruksskedet. Man behöver som byggherre förstå hur man skapar förutsättningarna för en säker arbetsmiljö samt vad rollerna och ansvaret som BAS-P och BAS-U innebär.

Byggherren har också ansvar för att löpande följa upp arbetsmiljöarbetet i utförandeskedet, och där särskilt följa upp BAS-U:s uppgifter.

Givetvis behöver byggherrens personal besitta teoretiska grunder i arbetsmiljö och säkerhet. Ett steg i att åstadkomma detta kan vara att låta relevant personal genomgå exempelvis Bättre ArbetsMiljö (BAM) grundutbildning för chefer och skyddsombud samt en utbildning för BAS-P. BAM är framtagen för arbetsgivarrepresentanter så som chefer, arbetsledare samt även medarbetarrepresentanter så som skyddsombud men rekommenderas även till projektledare och övriga arbetsmiljöansvariga. BAM är en vedertagen arbetsmiljöutbildning som ger kunskaper i arbetsmiljö, arbetsmiljölagstiftning, systematiskt arbetsmiljöarbete, social arbetsmiljö, samverkan och även riskbedömning, kommunikation, och säkerhetskulturer. Att ställa krav på BAM för en upphandlad BAS-P och BAS-U och deras handläggare kan vara en god idé för att säkerställa att de som ska axla rollerna även har bredare kunskaper inom arbetsmiljölagstiftningen, i synnerhet systematiskt arbetsmiljöarbete, samverkan och relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare, samt övriga rollers arbetsmiljöansvar.

Utöver detta behövs särskilt i utförandeskedet praktisk erfarenhet av att driva och utföra byggprojekt med fokus på bland annat utförandeskunskap, innebörden av

projektspecifika villkor och förutsättningar, den tidigare planeringens koppling till arbetsmiljö och säkerhet, tidplaner, arbetsplatsdispositioner, arbetsmiljöplaner och så vidare. Fokus bör ligga på förståelse för hela kedjan för att belysa hur byggherren kan påverka arbetsmiljön och säkerheten genom ökat engagemang och delaktighet i hela byggprojektprocessen.

Det finns i dagsläget få utbildningar som riktar sig till byggherrar. En av dessa är en utbildning framtagen av föreningen Samverkan för noll olyckor i byggbranschen (www.hallnollan.se), *Före Bygga – byggherrens roll för en säker arbetsmiljö*.

Utbildningen *Före Bygga – byggherrens roll för en säker arbetsmiljö* syftar till att ge deltagaren ett ramverk för vad arbetet och ansvaret som byggherre innebär, med fokus på byggherrens möjlighet att skapa goda förutsättningar för en säker arbetsmiljö genom delaktighet och engagemang.

Utbildningen lyfter fram vikten av att planera sitt projekt väl, samt att tydligt kravställa och följa upp kontinuerligt genom hela byggprojektet. [Du kan läsa om denna utbildning på webbplatsen.](#)

3.7 Krav på entreprenörens kvalitet och egenkontroll

Enligt AB 04 och ABT 06 kap. 2 § 2 ska entreprenören efter avtalets ingående upprätta en kvalitetsplan och en miljöplan för entreprenaden och därvid inarbeta kvalitets- och miljöåtgärder som beställaren föreskrivit i förfrågningsunderlaget, om inte annat föreskrivits i kontraktshandlingarna. Enligt samma paragraf ska planerna innan arbetet inleds överlämnas till beställaren för granskning och godkännande.

Praktisk erfarenhet talar för att det finns en viss korrelation mellan en god kvalitet i det utförda arbetet och god arbetsmiljö vid utförandet. Detta har troligen samband med att den noggrannhet, metodik och systematik som behövs på alla nivåer inom en entreprenörs organisation för att hålla en god kvalitet ofta gör det lättare att arbeta systematiskt och konsekvent med arbetsmiljön. Här kan man jämföra med standarderna ISO 9001 för kvalitetsledningssystem och ISO 45001 om systematiskt arbetsmiljöarbete som båda går ut på samma sorts systematiska och proaktiva arbete. Detta gör att kravställning med avseende på kvalitet kan vara ett bra komplement till (men inte ett substitut för) kraven på entreprenörens arbetsmiljöarbete.

I praktiken brukar en stor del av uppföljningen av entreprenörens kvalitetsarbete ske med hjälp av dennes egenkontroller enligt upprättade egenkontrollplaner. Normalt ska dessa egenkontroller göras löpande och förvaras på arbetsplatsen för man ska kunna kontrollera att dessa utförs löpande.

Att som byggherre hålla löpande kontroll över sådana egenkontroller är givetvis ett bra sätt att följa upp entreprenörens kvalitetsarbete, men kan också ge en fingervisning om hur entreprenaden i stort sköts.

Om det under projektet uppdagas att egenkontroller inte redovisas löpande utan först dyker upp med betydande fördröjning och med tydliga tecken på att ha upprätthållits i efterhand kan man ha anledning att även följa upp entreprenörens löpande arbetsmiljöarbete i entreprenaden.

3.8 Arbete med risker och arbetsmiljöplanen

Arbete med risker, riskbedöma samt eliminera eller minska risker är centralt i arbetsmiljöarbetet och en grundläggande del i det systematiska arbetsmiljöarbetet som varje arbetsgivare ansvarar för att säkerställa gentemot sina egna anställda samt för eventuell inhyrd personal.

Risker i byggprojektet ska också identifieras av de som medverkar vid planering och projektering, samt hanteras av dessa i form av rätt utförande av ritningar, beskrivningar, materialval med mera, som säkerställer att byggnadsarbetet sedan kan utföras på ett säkert sätt.

Grunden för ett bra riskarbete är en god planering av projektet, och en god kunskap hos alla de som medverkar i projektet kring vilka arbetsmoment som är riskfyllda och vad som ska göras för att eliminera eller minimera riskerna vid utförande av arbetet. Samordning av detta är BAS-P:s uppgift i planerings- och projekteringsarbetet och BAS-U:s uppgift i utförandet av entreprenaden. Här fyller byggherren en viktig funktion genom att i sin roll se till att en överlämning mellan BAS-P och BAS-U sker, för att säkerställa att de risker som identifierats i projekteringen och i det tidiga planeringsskedet redovisas för de som sen ska ansvara för att säkerställa riskarbetet i utförandeskedet. Detsamma gäller när BAS-P eller BAS-U byts ut. Den exakta formen för överlämnandet kan bero på exempelvis projektets komplexitet, omfattning och svårighetsgrad, men ett överlämnande behöver alltid göras.

De särskilt riskfyllda arbetena ska beskrivas och hanteras i arbetsmiljöplanen. Arbetsmiljöplanens innehåll framgår av 12 a § AFS 1999:3. Denna paragraf slår fast planen måste innehålla följande:

- A. Reglerna som ska tillämpas på byggarbetsplatsen.
- B. Beskrivning av hur arbetsmiljöarbetet ska organiseras.
- C. Beskrivning av åtgärder när vissa uppräknade särskilt riskfyllda arbeten utförs. Detta är de så kallade "13 riskerna" som är välkända i branschen.
- D. Beaktande av om arbetet ska bedrivas på en arbetsplats där andra verksamheter förekommer.

Punkterna A och B ska alltid finnas i en arbetsmiljöplan medan C och D enbart behövs om arbetena i entreprenaden motiverar detta, det vill säga när det förekommer arbeten som omfattas av de "13 riskerna" eller när annan verksamhet förekommer.

Väldigt ofta är det tyvärr så att många arbetsmiljöplaner lägger för stort fokus på A och C utan att utförligt beröra punkterna B och D. Dessa arbetsmiljöplaner innehåller ofta inte mycket mer än allmänna ordningsregler (ofta generella regler som att alla exempelvis ska ha på sig varselväst, hjälm och skor med spiktrampskydd med mera) och riskanalyser av enbart de "13 riskerna". Detta är olyckligt då många risker därmed kan förbises. Det är väldigt viktigt att arbetsmiljöplanen anpassas för det enskilda projektet så att ordningsreglerna verkligen omfattar de specifika arbeten som faktiskt utförs och att arbetsmiljöarbetet även fångar upp risker som inte tydligt faller inom de uppräknade "13 riskerna".

"De uppräknade '13 riskerna' bör tolkas brett

Det är viktigt att komma ihåg att de "13 riskerna" är obligatoriska i arbetsmiljöplanen när dessa arbeten förekommer. Därför behöver man tolka de risker som finns beskrivna i dessa punkter väldigt brett så att man inte missar att utföra en riskanalys som behöver utföras. Här kan man ta den första av de "13 riskerna" som exempel: arbete med risk för fall till lägre nivå där nivåskillnaden är två meter eller mer. Man skulle kunna tänka sig gränsfall där den exakta nivåskillnaden beror på vilka punkter som man väljer att jämföra. Eller så kan man som ett led i rivning av en bärande vägg avväxla den så att den i det resterande rivningsarbetet inte längre är en bärande konstruktion (den trettonde risken). I sådana fall bör man vara försiktig och tolka de "13 riskerna" så att de även inkluderar ovanliga situationer eller gränsfall.

Vad gäller kravet på beskrivning av hur arbetsmiljöarbetet ska organiseras så utgörs detta för ofta av en kort uppräkning av vissa relevanta aktörer, som till exempel BAS-P och BAS-U. Ofta beskrivs *organisationen* och inte hur arbetsmiljöarbetet *organiseras*. Detta är någonting som man som byggherre bör uppmärksamma när man följer upp BAS-U:s arbete med arbetsmiljöplanen och om denna beskrivning saknas

behöver man påminna BAS-U om detta då det faktiskt är ett krav enligt gällande tvingande föreskrift.

När man överväger vad som ska stå under denna rubrik bör man dock tänka på att tanken *inte* är att arbetsmiljöplanen ska vara ett rent administrativt dokument utan att det ska vara ett levande dokument som återspeglar aktuella risker i projektet. Detta måste beaktas så att inte dokumentet fylls utav för många och långa abstrakta beskrivningar som kanske inte direkt berör dem som ska läsa arbetsmiljöplanen. Dessutom ska icke aktuella risker tas bort och tillkommande risker läggas till.

Ofta har entreprenörer och konsulter sina egna mallar för arbetsmiljöplaner. Som byggherre bör man se till att granska dessa mallar och se till att den faktiska planen blir anpassad till det enskilda projektet. Ett sätt att göra det är att ha en egen mall eller checklista framtagen som man kan jämföra med. När byggherren har tagit med en arbetsmiljöplan i förfrågningsunderlag för den entreprenör som upphandlas som BAS-U händer det att entreprenörens BAS-U handläggare istället väljer att utgå från sina egna mallar och förlagor. Det är då extra viktigt att man som byggherre kontrollerar att den nya arbetsmiljöplanen också fångar upp allting som den ursprungliga versionen hade med.

En bra utgångspunkt för riskinventeringen kan vara så kallade "AMP-guiden". Denna guide är framtagen av Svenska Byggbranschens utvecklingsfond SBUF och finns på deras [webbplats](#). Guiden innefattar en mall för vad en arbetsmiljöplan kan innehålla, men precis som alla mallar och guider måste den anpassas till det specifika projektet.

Som ett komplement till arbetet med arbetsmiljöplanen bör man i upphandling av entreprenör ställa krav på att denne ska redovisa sitt riskarbete löpande under entreprenadens genomförande, lämpligen i samband med byggmöte eller i annat överenskommet mötesforum. Att entreprenören i egenskap av arbetsgivare ska arbeta med risker genom det systematiska arbetsmiljöarbetet är ju ett krav i arbetsmiljölagstiftningen, men det kan vara bra att också kravställa i en upphandling att entreprenören ska redovisa *hur* de tänker arbeta med risker i det specifika projektet.

Arbetsberedningar är ett vanligt verktyg för att identifiera och beskriva risker och riskåtgärder i ett byggprojekt, där arbetsberedningen fungerar både som ett planeringshjälpmedel för arbetsledningen, och också utgör underlag för information och genomgång med de som ska utföra arbetsuppgiften. BAS-U kan också använda sig av arbetsberedningar för komplicerade moment där flera arbetsgivare är inblandade och en detaljerad samordning är nödvändig.

3.9 Praktisk uppföljning i utförandeskedet

Som anført är det en del av byggherrens skyldigheter att se till att arbetsmiljön blir beaktad i utförandeskedet. För att göra detta behöver man som byggherre utnyttja alla kontraktuella möjligheter som man har för att kontrollera upphandlad entreprenör. En naturlig utgångspunkt är byggmötena då detta är en etablerad mötesform mellan entreprenörer och byggherrar som förekommer i nästintill alla bygg- och anläggningsprojekt. Man bör då som byggherre dels se till att arbetsmiljön är en stående punkt på agendan och dels att se till att man får till stånd en ordentlig diskussion vid varje möte. Det förekommer för ofta att arbetsmiljön under utförande reduceras till en kort notering om att entreprenören inte observerat några problem eller att inga olyckor/tillbud har förekommit.

Som byggherre bör man begära redovisning av *hur* arbetsmiljöarbetet bedrivs under utförandet och ställa frågor om vilka risker som ligger närmast i produktionen samt hur och hur snabbt man avser att hantera risker som upptäckts vid exempelvis skyddsronder. Man kan även efterfråga vilka konkreta åtgärder som vidtas för att alla arbetstagare i praktiken följer samtliga säkerhetsföreskrifter och exempelvis inte tar av sig obligatoriska varselkläder en varm sommardag eller inte slarvar med fallskyddutrustningen. Om man som byggherre inte gör detta riskerar man att entreprenören inte har någonting att rapportera förrän någonting allvarligt har hänt.

Det är också viktigt att hålla samordningsmöten när flera olika verksamheter bedrivs på byggarbetsplatsen. Ett exempel på detta är när man som byggherre låter utföra så kallade ROT-arbeten i eller i anslutning till en kommersiell hyresgästs lokaler. Ska man till exempel låta utföra renoveringar av en industrilokal behöver man se till att man hanterar de arbetsmiljöproblem som därvid uppstår.

Det finns också andra möjligheter för en byggherre att vara aktiv under entreprenadens utförande. Det normala är att entreprenörer genomför så kallade skyddsronder där man fysiskt är ute på arbetsplatsen och kontrollerar hur säkerhetsläget ser ut och vilka brister som finns ute i verkligheten. Under sådana ronder upptäcks inte sällan sådant som förbisetts (till exempel att två stycken yrkeskategorier visar sig arbeta för nära inpå varandra) eller som det slarvats med (exempelvis att det förekommer glapp i monterade fallskydd).

Ibland behöver man också göra ronder som inte fokuserar på skyddet för arbetstagare utan skydd för tredje man, exempelvis när man kontrollerar inhägnader eller att så kallade ROT-arbeten inte medför risker för andra verksamheter. I detta sammanhang bör rondens också omfatta områden som ligger i anslutning till byggnads- och anläggningsarbeten men alltså utanför det egentliga arbetsområdet. Sådana ytor

glöms ofta bort med där kan det förekomma risker för exempelvis andra verksamheter eller andra projekt i närheten som man som byggherre är skyldig att samordna med i arbetsmiljöhänseende.

Oavsett vilken typ av rond eller kontroll det är frågan om bör man som byggherre vara aktiv och se till att ha en lämplig representant på plats. Vilken roll byggherrens representant bör ha beror på mötets karaktär. Under ett byggmöte där även andra frågor än arbetsmiljö avhandlas tar en byggherres representant av naturliga skäl en väldigt aktiv roll och kan exempelvis ställa frågor kring arbetsmiljö eller säkerhet när man diskuterar tidplaner eller hur ett visst arbete ska utföras i detalj. Under en skyddsround kan det å andra sidan i många fall istället vara naturligt att byggherrens representant har en mindre framträdande roll och att man istället låter handläggaren för BAS-U genomföra skyddsrounden samtidigt som man själv lyssnar aktivt, för anteckningar och ställer frågor om det är någonting särskilt som föranleder detta.

3.10 Arbetsmiljöverkets revision av föreskrifter och allmänna råd

Arbetsmiljöverket håller på att ta fram en ny författningssamling varigenom paragraferna i myndighetens nuvarande 67 föreskrifter sorteras in i 14 föreskriftshäften. De föreslagna reglerna kan läsas på [Arbetsmiljöverkets webbplats](#). Enligt Arbetsmiljöverkets remiss (diarienummer 2019/072424) är den uttalade ambitionen i huvudsak följande, att:

- göra en översyn av allmänna råd där vissa har upphöjts till tvingande föreskriftstext medan andra slopats.
- modernisera och revidera språket i föreskrifterna.
- tydliggöra vem olika föreskrifter riktar sig mot (exempelvis byggherrar, entreprenörer eller projektörer).
- understryka vikten av det systematiska arbetsmiljöarbetet.
- införa en struktur med avdelningar och kapitel för överskådlighetens skull.

Enligt den ursprungliga planen skulle de nya föreskrifterna träda i kraft den 1 mars 2022, men då remisstiden förlängts ett halvår är det inte otänkbart att ikraftträdandet senareläggs. Denna vägledning kan komma att revideras allteftersom de nya reglerna ges sin slutliga utformning.

”Utvecklingen går emot ett utökat ansvar för byggherrar

Även om de nya föreskrifternas utformning ännu inte är klara kan man redan i detta skede se vissa trender över åt vilket håll utvecklingen är på väg. Över tid lär arbetsmiljöföreskrifter avseende bygg- och anläggningsarbeten med hög sannolikhet lägga allt större fokus på det systematiska arbetsmiljöarbetet på ett sätt som mer liknar det som redan gäller för egna anställda i alla verksamheter. Som ett led i detta kan man förvänta sig mer konkretiserade krav på aktivitet i uppföljningen av byggarbetsmiljöarbetet.

Många av de nya föreskrifterna som avser byggarbetsmiljö är enligt Byggherrarnas uppfattning redan etablerade arbetssätt bland de aktörer som ställer höga krav i arbetsmiljöfrågor. Med hänsyn till den utveckling som redogjorts för ovan gör professionella byggherrar klokt i att redan nu agera proaktivt i dessa frågor och arbeta med att exempelvis revidera sina rutiner och se över eventuellt utbildningsbehov. Man kan till exempel undersöka hur man redan arbetar med dessa frågor och hur detta arbete dokumenteras för varje projekt eller vilken kompetens som olika delar av personalstyrkan redan besitter. Byggarbetsmiljöfrågor är som bekant någonting som alla berörda aktörer måste arbeta med löpande och är ingenting som man kan "lösa" genom snabba åtgärder.

4. BYGGARBETSMILJÖSAMORDNARE FÖR UTFÖRANDE (BAS-U)

4.1 Allmänt

Enligt 3 kap. 6 § första stycket punkten 3 AML är det byggherrens ansvar att utse lämplig BAS-U med uppgifter som anges i 3 kap. 7 b och 7 f §§. Av dessa reglerar 7 f § så kallade gemensamma driftsställen (se om detta särskilt under avsnitt 4.5) medan 7 b § beskriver kärnan i BAS-U:s uppgifter. Det är även värt att notera att 7 b § hänvisar till delar av 7 e § och kan därför läsas enligt nedanstående utdrag (våra understrykningar):

3 kap. 7 b §: Den byggarbetsmiljösamordnare som enligt 6 § första stycket 3 har utsetts för utförande av ett byggnads- eller anläggningsarbete [*BAS-U, vår notering*], ska se till att samordna arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall på arbetsstället och utföra de uppgifter som framgår av 7 e § 2-5, samt

1. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler när tekniska eller organisatoriska frågor om planeringen av arbetsmoment som ska utföras samtidigt eller efter varandra avgörs och när tidsåtgången för sådana moment beräknas,
2. samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler för att säkerställa att den eller de som bedriver verksamhet på arbetsstället tillämpar dessa regler på ett systematiskt sätt samt följer en arbetsmiljöplan,
3. samordna åtgärder för att kontrollera att byggnads- eller anläggningsarbetet med avseende på arbetsmiljön utförs på ett korrekt sätt,
4. vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att endast behöriga personer ges tillträde till arbetsstället, och
5. organisera de uppgifter som enligt 7 g § ankommer på dem som bedriver verksamhet på ett gemensamt arbetsställe. Lag (2008:934).

3 kap. 7 e §: [...]se till att

1. [...]
2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,
3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,
4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och
5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning. Lag (2008:934).

Jämfört med motsvarande grundregel för BAS-P, vilken kan hittas i 3 kap. 7 a § AML, är reglerna för BAS-U:s arbete mer detaljerade. Detta återkommer också i föreskrifterna i AFS 1999:3 där föreskrifterna som direkt berör utförande är långt fler än de

som berör planering och projektering (något annorlunda förhåller det sig med avseende på den planering och projektering som tar sikte på entreprenadens brukskede, se härom AFS 2020:1 om arbetsplatsens utformning). Genomgående för reglerna är dock att det i huvudsak rör sig om ett *tillsynsansvar* och ett *samordningsansvar*.

En entreprenad är en högst komplex verksamhet där flera olika aktörer (som till exempel projektörer, entreprenörer, deras olika underentreprenörer i flera led samt leverantörer till de olika entreprenörerna) under en begränsad tid och på en begränsad yta ska samverka i ett projekt. Till skillnad från mer permanenta verksamheter har dessa aktörer ofta begränsade erfarenheter av att arbeta i just de konstellationer som blir aktuella samtidigt som varje arbetsområde är unikt.

Förenklat kan ett tillsynsansvar sägas vara ett ansvar att kontrollera exempelvis att vissa specifika aktörer sköter sina uppgifter eller att vissa specifika uppgifter blir utförda oavsett vilken aktörs ansvarsområde de faller under. På samma sätt kan man säga att ett samordningsansvar i huvudsak består av att kontrollera att till exempel olika regelverk och aktörer samverkar så att ingenting så att säga "faller mellan stolarna" eller att någonting som är tillåtet för en aktör inte medför risker för andra aktörer i projektet.

4.2 BAS-U som fysisk person eller juridisk person

Man kan utse såväl en juridisk som en fysisk person till BAS-U (på motsvarande sätt som för BAS-P). En fysisk person är den rättsliga termen för en människa medan en juridisk person är något förenklat en organisation som enligt lag kan äga egendom och ingå avtal. Aktiebolag är ett vanligt exempel på juridiska personer, liksom bostadsrättsföreningar och stiftelser. Som beskrivits i inledningen ovan ingås entreprenadavtalet i princip alltid med en juridisk person, dvs. ett bolag, som entreprenör.

Om det är en entreprenör som utses är vår rekommendation att byggherren, som utgångspunkt, utser entreprenören som juridisk person till BAS-U. Bland anledningarna till detta finns följande överväganden.

- Eftersom ingen enskild person utpekas ges entreprenörens organisation en mer självständig roll i denna del.
- BAS-U-ansvaret ligger då på byggherrens kontraktspart som sådan och påverkas därmed inte på samma sätt av personalomsättning.
- Byggherren minskar risken för en sådan styrning av en enskild arbetstagare att man ådrar sig ett rättsligt arbetsgivaransvar.

Det kan dock förekomma situationer där man som byggherre vill försäkra sig om att en viss namngiven person ansvarar för samordnandet av arbetsmiljön, kanske för att denne har särskild erfarenhet eller för att man tidigare har arbetat med denne. Detta kan tillgodoses genom denna arbetstagare i kontraktet anges som en nyckelperson med ansvar som handläggare för entreprenörens roll som BAS-U, med angivna krav på kvalifikationer.

”Kontrollera vem som är BAS-P/BAS-U – personen eller företaget?”

I likhet med vad som gäller med BAS-P finns det inga hinder mot att en byggherre i och för sig utser sig själv till BAS-U, men i fallet BAS-U är detta sällan en lämplig ordning i någon del av utförandeskedet. Vad man däremot kan överväga är att anlita en särskild konsult som BAS-U (se under avsnitt 4.3). Motsvarande gäller då avseende konsulten, det vill säga konsultfirman och inte den tillhandahållne enskilde konsulten bör då utses till BAS-U.

4.3 Vem i projektet bör vara BAS-U?

Ofta organiseras entreprenaden som en generalentreprenad där en enda entreprenör anlitas för helheten (eventuellt med vissa särskilda sidoentreprenader med relativt liten omfattning). Då kan det ofta vara lämpligt att även utse denna generalentreprenör till BAS-U för entreprenaden. Entreprenörer utses ofta till BAS-U och har därför i regel personal med erfarenhet av denna roll och de krav som denna innebär.

Även om detta är vanligt bör man som byggherre dock alltid stanna upp och överväga frågan om vem som bör utses till BAS-U (om inte annat för att den tänkte entreprenörens möjligheter att uppfylla denna roll behöver utvärderas).

Vid en delad entreprenad kan bedömningen bli betydligt svårare. Eftersom en delad entreprenad utgår från att beställaren samordnar de olika delarna av entreprenaden kan det ofta vara svårt att hitta en entreprenör som under sådana förhållanden kan hantera rollen som BAS-U. Ibland finns det en entreprenör som på grund av sin centrala roll i projektet och sin erfarenhet är mer lämplig, men detta får bli en bedömning från fall till fall.

I andra fall kan det vara lämpligare att byggherren utser sig själv till BAS-U. Om byggherren saknar personal som kan hantera ett sådant ansvar kan det finnas ett behov av att utse en utomstående konsult till BAS-U, helt fristående från någon av entreprenörerna i projektet, eller utse sig själv och internt inom sin organisation hyra in en konsult som agerar som byggherrens handläggare för BAS-U.

En konsult för BAS-U (oavsett om denna konsult själv ska axla BAS-U rollen eller "enbart" agera internt som en handläggare för byggherrens eget uppdrag som BAS-U) behöver upphandlas särskilt och hamnar vid sidan av den mer traditionella kontraktskedjan av entreprenörer och underentreprenörer. Ur ett kontraktuellt perspektiv kommer en sådan BAS-U i förhållande till entreprenörerna i princip vara jämställd med byggherrens egen organisation (på samma sätt som av byggherren inhyrda projektledare) och ha för sitt uppdrag nödvändig befogenhet och behörighet.

Ett problem i dessa sammanhang är att det saknas ett standardavtal som är helt anpassat för denna typ av tjänster i ett bygg- eller anläggningsprojekt. ABK 09 är skrivet med utgångspunkt i uppdragen för projekterande konsulter, vars arbete i första hand går ut på att ta fram handlingar. Eftersom uppgifterna som BAS-U också medför ett offentlighetsrättsligt ansvar är det viktigt att ramarna för uppdraget blir korrekt beskrivna i uppdragsavtalet. Man bör som byggherre därför vara noggrann när man upprättar uppdragsavtal för en konsult som anlitas för BAS-U rollen. Är man tveksam bör man vända sig till jurist för hjälp.

4.4 Överlämning mellan byggarbetsmiljösamordnare

Överlämning mellan BAS-P och BAS-U är en viktig del av processen för att få en helhet i tänk och arbetssätt inom arbetsmiljö och säkerhet. Likaså är det viktigt att överlämning sker när BAS-P eller BAS-U byts ut. Enligt 11 § AFS 2020:1 om arbetsplatsens utformning ansvarar byggherren för att uppgifter om arbetsmiljöarbetet överlämnas från BAS-P till BAS-U samt från gammal till ny BAS-P.

Även om formerna för överlämnandet inte är reglerade i föreskrift är det fördelaktigt att göra ett formellt överlämnande i syfte att tydliggöra ansvaret i rollerna och när det formella åtagandet börjar. Det man ska komma ihåg är att det offentlighetsrättsliga ansvaret är kopplat till uppgifterna som BAS-U, varför det är viktigt att vara noggrann med att sådana möten inte handlar om att överlämna ett *ansvar*.

Ett formellt möte kan dock göra det tydligt för alla parter när projektet övergår till ett utförandeskede.

Det kan finnas fördelar om byggherren ser till att även projektörer som inte agerat som BAS-P medverkar i ett sådant överlämnandemöte, i syfte att ur ett arbetsmiljömässigt perspektiv beskriva hur arbetsmiljötänket under projekteringen har varit och vad det kan få för konsekvenser för utförandet. Detta arbetssätt kan även gälla resurser som endast är med tidigt i ett projekt och sedan inte medverkar i utförandeskedet.

Projektets övergång till utförande innebär dock inte att BAS-P helt lämnar projektet. Återlämning av arbetsmiljöplan och annan dokumentation från BAS-U till BAS-P kan ske vid sådana ändringar som kräver omprojektering. Eftersom olika konsulter inte sällan saknar avtalsförhållanden sinsemellan eller med entreprenören är det byggherren som måste se till att de samverkar med varandra. Det är inte heller ovanligt att viss projektering sker under utförande och det är viktigt att en BAS-P finns utsedd även under utförandet. Samråd bör även ske mellan BAS-U och BAS-P.

Det kan ofta vara bra att låta entreprenören framföra eventuella synpunkter till berörda projektörer. Här är det dock viktigt att vara noggrann med vem som har anlitat respektive projektör. Projektörer som anlitats av byggherren bör uppmanas vara restriktiva på att svara entreprenören utan att först ha samrått med byggherren så att denne inte riskerar att behöva ta entreprenadrättsligt ansvar för uppgifter lämnade av en projektör.

Slutligen ska man komma ihåg att det ibland förekommer att BAS-U byts ut. Detta sker vanligen när projektet övergår i en ny fas där en ny entreprenör tar vid eller påbörjar sina arbeten vid sidan av andra aktörer. Detta förekommer bland annat i anläggningsprojekt. När byte av BAS-U är aktuellt är det viktigt att en byggherre på motsvarande sätt tillser att överlämning sker mellan befintlig och ny BAS-U då att den nya BAS-U har all information som kan behövas för att samordna arbetsmiljön för de återstående arbetena.

4.5 Särskilt om gemensamma arbetsställen

I 3 kap. 7 d – 7 e §§ AML finns det särskilda regler om så kallade gemensamma arbetsställen, det vill säga där flera verksamheter bedrivs samtidigt. Detta ansvar överlappar med byggarbetsmiljöansvaret när det rör sig om ett så kallat fast driftsställe, det vill säga en arbetsplats som inte är tillfällig (exempelvis en fabrik eller en butik), som vid så kallade ROT-arbeten tillfälligt blir ett sådant gemensamt arbetsställe där den verksamhet som entreprenaden utgör bedrivs sida vid sida med den ordinarie verksamheten. Alla sådana situationer skapar unika samordningsproblem.

Enligt den "vanliga" regeln för gemensamma arbetsställen, 3 kap. 7 d § AML, är den som "råder över arbetsstället" ansvarig för samordningen av verksamheterna. Samordningsskyldigheten preciseras sedan i 3 kap. 7 e § AML.

Om det är en entreprenad som utgör ett gemensamt arbetsställe med en annan verksamhet föreskriver 3 kap. 7 f § AML helt enkelt att för de arbeten som utgör byggnads- och anläggningsarbetena så gäller reglerna kring byggarbetsmiljö i 3 kap.

6-7 c §§ AML medan den "övriga" verksamheten regleras av 3 kap. 7 d och 7 e §§ AML. Det är den som är samordningsansvarig enligt 3 kap. 7 d § AML som ansvarar för att se till att man får till ett bra samråd med byggarbetsmiljösamordnaren, men både byggherren och den som råder över det fasta arbetsstället ska se till att den andra verksamheten beaktas i sitt eget arbetsmiljöarbete.

Enligt 3 kap. 7 g § AML ska vidare de som samtidigt eller i nära varandra i tid bedriver verksamhet på ett arbetsställe samråda för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden. Var och en har en skyldighet att se till att ens egen verksamhet inte medför risker för den andra. Man måste även se till att rätta sig efter anvisningar från samordningsansvariga i den andra verksamheten, det vill säga i frågor som rör byggnads- eller anläggningsarbete ska alla följa byggarbetsmiljösamordnarens anvisningar och i övriga frågor ska man följa anvisningar som utfärdats av den som har samordningsansvaret för den andra verksamheten. De som bedriver verksamhet eller arbetar på det gemensamma arbetsstället ska följa anvisningar från en byggarbetsmiljösamordnare i fråga om bygg- och anläggningsarbeten och från den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor i övriga fall.

En vanligt förekommande situation är att färdiga delar av en entreprenad överlämnas löpande till byggherren för att tas i bruk. Dessutom kan anläggningar som exempelvis elrum samt drifts- eller transformatorstationer tas över av en anläggningsägare innan resten av entreprenaden avslutats. I sådana fall kan reglerna om gemensamma arbetsställen aktualiseras först i ett senare skede av entreprenaden. Detta bör man som byggherre beakta i planeringen så att inte de skyldigheter som är förenade med detta kommer som en överraskning.

5. ARBETSMILJÖHÄNSYN VID UPPHANDLING AV ENTREPRENÖRER

5.1 Entreprenörens förfrågningsunderlag och ansvarsfördelningen

Som byggherre måste man ställa *rätt* arbetsmiljökrav på *rätt* aktörer. Byggherren sätter de yttersta ramarna för projektet, särskilt när man beslutar om budget och genomförandetid. Vid en utförandentreprenad ska entreprenören som utgångspunkt ges färdigprojekterade bygghandlingar, men även vid en totalentreprenad behöver byggherren (oftast med hjälp av projekterande konsulter) utföra ett visst planerings- och projekteringsarbete vid framtagande av entreprenörens förfrågningsunderlag. Oavsett entreprenadform behöver byggherren således vara noggrann med planering, kravställning och uppföljning.

”Ställ rätt krav på rätt aktörer

Det är viktigt att byggherrens förfrågningsunderlag, och i detta upptagna kontraktskrav, tillåter entreprenören att genomföra sina åtaganden enligt entreprenadavtalet på ett säkert sätt. Lika viktigt är det att byggherren ställer krav på entreprenören och att dessa krav tydliggör byggherrens avsikt om *hur* arbetet med arbetsmiljö och säkerhet ska bedrivas i projektet. Sådana konkretiserade krav kan bidra till att säkerställa ett aktivt och engagerat arbetsmiljöarbete från entreprenörens sida, givetvis under förutsättningen att byggherrens uppföljningsarbete under projektets gång på motsvarande sätt är aktivt och engagerat.

Eftersom byggherrens arbetsmiljökrav ofta tas fram tillsammans med projekterande konsulter måste byggherrens kravställande i projektet börja redan när dessa upphandlas. Hur detta kan ske behandlas i Konsultvägledningen.

Beroende på hur den kontraktuella gränsen mellan byggherrens och entreprenörens ansvar för tekniska lösningar å ena sidan och funktionskrav å andra sidan har dragits i det enskilda projektet (se om detta under avsnitt 3.4) kan det vara så att byggherrens konsult tagit fram handlingar som medför arbetsmiljöproblem vid utförandet eller i bruksskedet. Om byggherrens konsult exempelvis valt en teknisk lösning som är omöjlig att utföra på ett säkert sätt kan entreprenören i vissa fall ha en rättighet (och ibland även en skyldighet) att kräva ett annat utförande.

Detta kan resultera i en tvist med entreprenören och i sådana fall bör byggherren noggrant utreda huruvida det finns möjlighet att framställa krav på skadestånd mot konsulten som för byggherrens räkning valt aktuell teknisk lösning. Byggherren måste här tänka på att detta enligt 5 kap. 6 § ABK 09 måste göras *skriftligen* och inom väldigt snäva tidsramar (tre månader från det att man börjat *misstänka* att konsulten *kan* ha orsakat byggherren en skada).

När det gäller entreprenörers verksamhet kräver arbetsmiljöproblem i regel skyndsam hantering för att inte personer ska riskera att skada sig eller entreprenaden ska riskera att försenas för att undvika sådana risker. Om det kommer till byggherrens kännedom att en entreprenör agerar på ett sätt som orsakar arbetsmiljöproblem måste denne förmås att upphöra med detta så snart som möjligt. Att förvänta sig att den juridiska bedömningen ska vara avklarad innan problemet är löst är många gånger därför inte realistiskt.

För att hantera detta bör man som byggherre och beställare insistera på att lösa kostnads- och ansvarsfrågan vid ett senare tillfälle och fokusera på att hitta en praktiskt hanterbar lösning på det konkreta arbetsmiljöproblemet, exempelvis nya arbetsmetoder eller hjälpmedel. Detta torde också i de allra flesta fall ligga i entreprenörens intresse då denne annars tvingas att välja mellan att låta personal arbeta under osäkra förhållanden eller stoppa delar av sin entreprenad och riskera att drabbas av vite i slutet av entreprenaden.

5.2 Att använda AF-texter och kontraktsvillkor

Som byggherre och beställare har man ofta ett avgörande inflytande över hur kontraktet formuleras. När det är en offentlig upphandling är de enskilda föreskrifterna än mer sällan föremål för diskussion samtidigt som lagstiftningen begränsar möjligheten att ändra villkor i efterhand. Frågan är hur man som byggherre bäst använder sig av kontraktskrav, såsom exempelvis de förslag på skrivningar i de administrativa föreskrifterna som finns i avsnitt 6.

Grundtanken är att man som byggherre ställer tydliga och uttryckliga krav på entreprenören, vilket innebär att man först måste bekanta sig med skrivningarna och vad de egentligen betyder. Läs och förstå de övervägda kontraktstexterna och hur de påverkar parternas rättigheter och skyldigheter, särskilt mot bakgrund av de övriga villkoren i kontraktet. Precis som alla arbetsmiljööverväganden ska dessa aldrig tas slentrianmässigt.

”Särskilda arbetsmiljöföreskrifter kan ha ett viktigt signalvärde

Vissa av texterna syftar till att binda entreprenören avtalsrättsligt att beakta det som denne redan är skyldig att göra enligt offentligrättsliga föreskrifter. Genom att utveckla arbetsmiljöfrågan i AF-text signalerar byggherren att frågan tas på särskilt allvar. Vissa av dessa krav måste uppfyllas för att entreprenören ens ska kunna tilldelas kontrakt vid upphandlingen (läs mer om detta i avsnitt 5.3).

Avgörande är dock att kontraktet måste följas *av båda parterna*, det räcker inte att bara skriva fina ord. Byggherren och entreprenören har ett gemensamt ansvar för att följa kontraktet och båda måste tillämpa detta lojalt från var sitt håll för att skrivningarna ska få sin tänkta effekt. Om kontraktet ger dig som byggherre flera verktyg för att kontrollera entreprenören spelar detta ingen roll om du inte använder dig av dem.

Som byggherre måste man därför följa upp frågorna löpande med återopande av de rättigheter som kontraktet och AF-texten ger. I denna del är det byggherrens ansvar att ha rutiner och tid för att följa de föreskrifter som man tagit in i kontraktet.

5.3 Upphandlingskrav på kvalifikationer

Lagstiftningen är inte särskilt detaljerad avseende de krav en person eller organisation måste uppfylla för att kunna utses till BAS-P eller BAS-U. Någon officiell certifiering eller andra konkreta formella krav finns inte. Däremot finns det frivilliga certifieringar genom privata organisationer. Även om man inte helt kan förlita sig på dessa kan sådana certifieringar vara en bra utgångspunkt i bedömningen.

Lagtexten anger att BAS-P och BAS-U ska vara "lämplig". Enligt lagens förarbeten ligger det i sakens natur att denna person bör ha *tillräcklig* kännedom om byggnads- och anläggningsarbete och *erforderlig* kompetens rörande arbetsmiljöfrågor.¹ I dagsläget finns det en mängd privata aktörer som erbjuder utbildningar, men Arbetsmiljöverket varken godkänner eller certifierar enskilda utbildningar eller utbildningsgivare. Trots att inga officiella godkännande av utbildningar görs har Arbetsmiljöverket på sin webbsida publicerat förslag på vad utbildningar för BAS-U och BAS-P kan behöva innehålla.² Den föreslagna omfattningen på dessa utbildningar är 48 timmar (alltså sex hela arbetsdagar). Det finns dock flera kurser på marknaden som är markant kortare än denna rekommendation. En del av dem är inte ens lärarledda. Detta bör man som byggherre ha med sig när man utformar upphandlingskraven.

Det ligger alltså på dig som byggherre att göra en bedömning och framförallt ta ställning till om den person eller den organisation som utses (läs mer om denna distinktion under avsnitt 4.2) har det som krävs för att genomföra arbetet på ett bra sätt. Detta kombinerat med det faktum att byggarbetsmiljöansvaret alltså ligger på

¹ Prop. 2008/09:5, Bättre genomförande av EG:s byggsplatsdirektiv, s. 32

² <https://www.av.se/produktion-industri-och-logistik/bygg/fordjupning-om-byggnads--och-anlaggningsarbete/krav-pa-utbildning-kunskap-och-medicinska-kontroller-inom-byggbranschen/utbildning-bas/> hämtad 2021-04-13

byggherren innebär att man som byggherre har ett stort ansvar när man utser en byggarbetsmiljösamordnare.

Som byggherre bör man börja med att inventera projektets förutsättningar och komplexitet. Utifrån detta kan man bedöma vilka konkreta krav man ska ställa på entreprenören och dess nyckelpersonal i upphandlingsskedet utöver de generella krav som framgår ovan.

Ett sätt att försöka säkra erforderlig kompetens och erfarenhet är att kräva att entreprenören redovisar referensuppdrag med sikte på arbetsmiljöarbetet som en förutsättning för att tilldelas kontraktet.

Dessa referensuppdrag bör genomgå exempelvis krav på omsättning, tänkt användning, särskilda arbetsmiljöutmaningar eller på annat sätt definieras så att de motsvarar det projekt som upphandlas.

Följ sedan aktivt upp dessa referensuppdrag och försäkra dig om att de fullföljts med tillfredsställande resultat även ifråga om arbetsmiljön. Tänk på att referensuppdragen kan avse såväl entreprenören som organisation som enskilda anställda nyckelpersoner som entreprenören ska offerera i projektet. Referensuppdragen kan antingen vara pågående uppdrag eller sådana uppdrag som har avslutats inom en viss tidsrymd. Det är i sammanhanget lämpligt att inte uppdragen ligger för långt bak i tiden.

Byggherren kan också överväga att innan kontrakt tecknas genomföra intervjuer med nyckelpersoner som kan komma att hantera arbetsmiljöfrågor. Kan dessa närmare redogöra för sitt arbetsmiljöarbete ökar också sannolikheten för att de arbetar hos en organisation som verkligen prioriterar dessa frågor och inte enbart försöker "bocka av" dem som en kontrollpunkt. Principen om att "det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta" gäller här i allra högsta grad och vaga svar bör följas upp med riktade kontrollfrågor för att försöka förmå intervjupersonen att förklara hur man rent konkret arbetar med frågorna.

Eftersom Byggherrarna rekommenderar att man handlar upp entreprenören som organisation till rollen som BAS-U (se under avsnitt 4.2) bör kompetenskrav även ställas på de handläggare som ska utses enligt framtagna malltexter till koden AFC/AFD.1833 (se under avsnitt 6.6).

Minst en handläggare bör uppfylla krav som motsvarar dem som hade ställts på en fysisk person som skulle utses till BAS-U. En utgångspunkt kan till exempel vara att kräva att offererad handläggare ska ha genomfört relevanta utbildningar och ha ett antal års erfarenhet av relevant byggnads- och anläggningsarbete och arbete som

BAS-U. Man kan ställa krav på exempelvis fem års erfarenhet som en lämplig utgångspunkt, men kravet kan ställas högre eller lägre, beroende på det enskilda uppdragets förutsättningar.

Sammanfattningsvis bör man generellt ställa följande krav på en anställd hos entreprenören som antingen ska utses till BAS-U eller som handläggare enligt AFC/AFD.1833:

- Förslagsvis fem års erfarenhet av byggnads- och anläggningsarbete.
- Kunskap om arbetsmiljöfrågor och relevant lagstiftning.
- Intyg från relevanta utbildningar (eventuellt med angivande av viss minsta omfattning på dessa). Exempel på lämpligt grundkrav är Bättre ArbetsMiljö (BAM) grundutbildning för chefer och skyddsombud samt en utbildning för BAS-U.
- Lämpliga referensuppdrag som den fysiska personen deltagit i som BAS-U eller som handläggare för BAS-U.

De konkreta kraven ska dock alltid anpassas med hänsyn till det enskilda projektets storlek, komplexitet och riskbild.

5.4 Upphandlingskrav på redovisning av arbetsmiljöarbete

Ett sätt att utvärdera en entreprenörs arbetsmiljöarbete är att kräva att entreprenören i anbud redogör för sin organisations systematiska arbetsmiljöarbete på ett mer generellt plan, det vill säga det löpande arbetsmiljöarbete alla företag är skyldiga att genomföra i egenskap av arbetsgivare. Om en entreprenör redan har ett väl genomtänkt och väl dokumenterat arbetssätt för detta systematiska arbetsmiljöarbete ökar förutsättningarna för ett säkert arbete även inom den specifika entreprenaden.

Som konkret exempel kan man ta användning av personlig fallskyddsutrustning vid takarbete. Det förekommer för ofta att enskilda arbetstagare inte använder fallskyddsutrustning även när sådan är tillgänglig, inte sällan med svåra olyckor som följd. Byggherren har en skyldighet för byggarbetsmiljön samtidigt som en takentreprenör har en skyldighet som arbetsgivare att se till att de egna anställda följer gällande säkerhetsregler. Eftersom problematiken är så pass utbredd på marknaden behöver en takentreprenör ha rutiner för att försäkra sig om att säkerhetsutrustning både finns och *faktiskt används* och denna skyldighet är oberoende olika byggherrars eventuella krav.

Av detta följer att en byggherre som handlar upp en takentreprenör genom ett krav på redovisning av dessa interna rutiner och riktlinjer kan få en insyn i hur den

tänkte takentreprenören arbetar vanligtvis för byggherrar som inte ställer preciserade krav. I bästa fall kan en sådan redogörelse vara att jämföra med en inblick i hur entreprenören arbetar när de så att säga "tror att ingen tittar".

För att uppnå dessa positiva effekter behöver kravet ställas inte bara i föreskrifter om arbetets utförande utan i föreskrifter för upphandling av entreprenaden och tilldelning av kontraktet. Med andra ord bör redogörelsen inte bara utgöra ett löfte om hur entreprenören avser att arbeta utan en förutsättning för tilldelning av kontraktet. Är redogörelsen vag, ofullständig eller om den ger sken av att den inte är representativ för entreprenörens dagliga verksamhet bör byggherren överväga om entreprenören är lämplig för projektet ifråga. Vid offentlig upphandling behöver bedömningskriterierna dock formaliseras (se avsnitt 5.5).

5.5 Upphandlingskrav vid offentlig upphandling

Om du är en byggherre som omfattas av lagen (2016:1145) om offentlig upphandling ("LOU") måste du beakta de krav på förutsägbarhet, transparens och likabehandling som unionsrätten ställer. I dessa fall blir det än viktigare att tydliggöra och formalisera vad man söker efter i arbetsmiljöhänseende.

Tanken är att arbetsmiljöhänsyn ska tas löpande och utgöra en integrerad del av arbetet. Att definiera detta som ett upphandlingskrav som är objektivt konstaterbart kan vara svårt. Vid en upphandling i den privata sektorn kan man som byggherre göra en helhetsbedömning av sin tänkta kontraktspart och kanske välja bort det billigaste alternativet om detta inte "känns rätt". När upphandlingen omfattas av LOU måste dock alla kriterier för kontraktstecknande på förhand sättas på pränt.

Precis som redogjorts för ovan under avsnitt 5.3 kan man använda sig av krav på referensprojekt för att anbudet ska utvärderas. Det kan göras för såväl nyckelpersoner som entreprenören som organisation. Utgången i bedömningen i denna del blir strikt: uppfylls kriterierna måste anbudet utvärderas och uppfylls de inte får anbudet enligt reglerna i LOU inte utvärderas.

"Mervärde är bra att ha men krav är grundförutsättning för att tilldelas kontrakt"

En metod som man kan använda sig av för att kunna väga in mer kvalitativa aspekter i bedömningen är ovan nämnda intervjuer av nyckelpersoner som sedan poängsätts. Dessa poäng kan sedan användas tillsammans med priset i en utvärderingsmodell. Här kan man hämta inspiration från vanliga förfarandesätt rörande miljö- och kvalitetsarbete.

Vid intervjuer för utvärdering är det däremot viktigt att tänka på följande. Bedömningen måste avse ett "mervärde" och inte kvalificeringskraven, eller med andra ord fokus på hur ett uppdrag ska utföras utöver grundkraven. Detta betyder att kvalificeringskraven måste vara sådana att även en anbudsgivare som får 0 mervärdespoäng ändå ska kunna bedömas vara kapabel att utföra uppdraget. Kriterierna för poängsättning måste även vara klart definierade i upphandlingsdokumenten. Om man till exempel använder sig av en skala från 0-5 måste varje steg definieras.

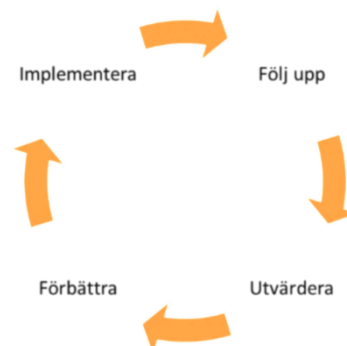
Vid upphandling av entreprenörer finns det inte sällan ett särskilt motsatsförhållande mellan lågt pris och ett säkert utförande. Om man som upphandlande byggherre får in ett anbud som "inte känns seriöst" på grund av det låga priset bör man titta närmare på detta. I vissa fall kan det finnas en möjlighet att förkasta anbudet enligt reglerna i LOU om onormalt låga anbud. Tänk då på att det finns särskilda krav som måste uppfyllas. Det kan också finnas anledning att se över sitt förfrågningsunderlag i övrigt och kontrollera om man verkligen har ställt alla de konkreta krav som man bör ställa på utförandet och på entreprenörens arbetsmiljöarbete samt om man måste gå ut med ett kompletterande förfrågningsunderlag eller i extrema fall avbryta upphandlingen helt och göra ett rejält omtag.

5.6 Arbete med uppföljning och erfarenhetsåterföring

Arbetsmiljöfrågor är ingenting som kan "lösas" en gång för alla. Istället bör man som byggherre arbeta aktivt med frågorna för att se till att byggarbetsmiljön i varje projekt blir tillfredställande. Varje projekt har unika förutsättningar – olika entreprenörer, olika konsulter, olika interna projektgrupper inom byggherrens organisation, olika tekniska förutsättningar och så vidare. Det är därför normalt att vissa saker fungerar bättre i ett projekt men sämre i ett annat eller vice versa.

Byggherren bör därför arbeta med att följa upp sitt eget och andra aktörers arbetsmiljöarbete i varje projekt och se till att erfarenheterna från ett projekt tas med till nästa. Syftet med detta arbete är dels att slå fast vad som varit bra och som man därför vill fortsätta göra i framtida projekt och dels att upptäcka vad man skulle kunna förbättra. Annars löper man risker att upprepa fel.

Många byggherrar har redan idag rutiner för att följa upp kvalitets- och miljöfrågor från utförandeskedet för att försäkra sig om att man får valuta för projektpengarna.

En enkel åtgärd kan därför vara att helt enkelt inkludera byggarbetsmiljön i den utvärderingen. Exempel på frågor som projektorganisationen skulle kunna ställa sig själv är följande:

- Vilka arbetsmiljökrav har vi ställt i projektet och i vilken grad har de följts?
- Fanns det några specifika arbetsmiljökrav som vi inte ställde men som vi efterhand önskar att skulle borde ha ställt?
- Vilka incidenter och tillbud har inträffat och kunde någon eller några av dessa ha kunnat förebyggas genom till exempel tydligare kravställning eller bättre uppföljning?

Utöver detta kan det vara en god idé att i sitt förfrågningsunderlag ange att personal från BAS-P och BAS-U ska medverka i ett utvärderingsmöte där man kan gå igenom motsvarande frågeställningar med BAS-P och BAS-U för att se om man i framtiden kan göra någonting bättre.

Om byggherren följt upp byggarbetsmiljöfrågorna löpande blir arbetet med informationsåterföring mycket lättare.

I detta sammanhang kan man som byggherre också överväga om inte mätverktyget PQi (*Project Quality index*) kan vara ett stöd i denna process. PQi är ett verktyg för mätning av kvalitet i byggprojekt och har utvecklats av Byggherrarna tillsammans med Luleå tekniska universitet och företaget Binosight. Man kan läsa mer om detta på [Byggherrarnas webbplats](#).

5.7 Särskilt om totalentreprenader enligt ABT 06 och BAS-P

Vid en utförandeentreprenad ska byggherren som beställare, i vart fall som utgångspunkt, ansvara för projekteringen av entreprenaden medan entreprenören enbart ska ansvara för utförandet. Därför är det ovanligt att entreprenören i en utförandeentreprenad enligt AB 04 är utsedd till BAS-P. Istället fortsätter i regel byggherren eller någon av byggherrens konsulter att vara BAS-P.

Om utgångspunkten i en utförandeentreprenad enligt AB 04 är att byggherren som beställare står för projekteringen så är utgångspunkten den motsatta för totalentreprenader enligt ABT 06. I en totalentreprenad ska istället byggherren som beställare föreskriva de funktioner som byggnaden ska uppfylla och entreprenören ska därefter projektera fram de tekniska lösningar som är tillräckliga för att uppfylla dessa funktioner. Läs mer om denna distinktion under avsnitt 3.4.

En vanlig ordning vid en totalentreprenad är att byggherren som beställare, med hjälp av konsulter, låter projektera fram till systemhandlingsskedet och därefter handlar upp en entreprenör som projekterar fram färdiga bygghandlingar (jämför med illustrationen i avsnitt 3.5). Med andra ord krävs det viss projektering för att ens kunna definiera de funktionskrav som entreprenören ska projektera utefter. Även om det under entreprenadtiden är vanligt att totalentreprenören också utses till BAS-P måste man som byggherre alltid överväga vem som ska vara BAS-P i projektet innan entreprenören utses samt när och hur överlämnande av BAS-P rollen rent praktiskt ska genomföras.

Det förekommer även att totalentreprenader upphandlade enligt ABT 06 i större eller mindre utsträckning är "styrda" genom att byggherren i förfrågningsunderlaget föreskrivit inte bara funktionskrav utan i vissa delar även föreskrivit särskilda tekniska lösningar, varumärken och byggmaterial. I praktiken är de flesta totalentreprenader styrda, i vart fall i någon mån och 100 % renodlade totalentreprenader torde vara ganska sällsynta. Detta beror på att beställare av totalentreprenader inte sällan har önskemål avseende vissa specifika aspekter av byggnaden samtidigt som man i andra sammanhang nöjer sig med att föreskriva en abstrakt definierad funktion. Termen "styrd totalentreprenad" brukar dock i regel reserveras för sådana entreprenader där beställarens projektering är av en viss omfattning. Figur 2 illustrerar hur totalentreprenader i praktiken befinner sig på ett spektrum från mer "rena" till mer "styrda".

Figur 2 - Illustration av "grader av styrning" i en entreprenad

Någonstans till höger i figuren är styrningen så pass omfattande att det i praktiken rör sig om en vanlig utförandeentreprenad och AB 04 därmed bör användas som standardavtal. Gränserna mellan de olika kategorierna är dock inte skarpa utan bedömningen får göras från projekt till projekt eller i vissa fall till och med från föreskrift till föreskrift.

När man ska överväga om entreprenören i dessa fall ska utses till BAS-P eller "enbart" till BAS-U bör man titta på projektet i sin helhet och avgöra vad som är lämpligast i det enskilda fallet. En i sammanhanget viktig faktor kan vara hur stor del av entreprenadens totala projektering som kommer att utföras av entreprenören.

Vad gäller utförandeentreprenader förekommer ibland en variant som kallas "insprängd totalentreprenad", vilket innebär att entreprenaden i stort är en utförandeentreprenad där beställaren står för projekteringen, men där entreprenören för en avgränsad del av entreprenaden har ett ansvar som totalentreprenör.

Figur 3 - Insprängda totalentreprenader

Figur 3 illustrerar hur en utförandeentreprenad enligt AB 04 kan ha vissa "insprängda" totalentreprenader, det vill säga delar av entreprenaden där generalentreprenören har ett ansvar för projekteringen (i detta exempel avseende stommontaget samt avseende ventilation och styrtekniken). Även detta är någonting som måste beaktas när BAS-P rollen ska tillsättas, men det torde vara sällsynt att utförandeentreprenörer blir utsedda till BAS-P även när det finns inslag av insprängda totalentreprenader då detta kräver ett helhetsperspektiv.

6. FÖRSLAG PÅ MALLTEXTER TILL ADMINISTRATIVA FÖRESKRIFTER

6.1 Allmänt

Under respektive underrubrik i detta avsnitt finns förslagstexter relaterade till arbetsmiljöfrågor som byggherren kan använda sig av i Administrativa föreskrifter till sitt entreprenadavtal enligt AB 04. Texterna ansluter till systematiken i AMA AF 12 och är tänkta att klippas in i byggherrens befintliga dokument under rätt rubrik och efter annan eventuell text som inte avhandlar arbetsmiljöfrågor.

När man läser de föreslagna malltexterna bör man ta hänsyn till följande. Byggherrarna har, liksom i Konsultvägledningen, valt att i mallar till kontraktstexterna genomgående använda ordet "arbetsmiljösynpunkter" för att beskriva entreprenörens skyldigheter. Många tänker instinktivt att "arbetsmiljörisker" vore ett mer rättvisande begrepp då hela förfarandet kring arbetsmiljö bygger på ett risktänkande.

Att malltexterna inte hänvisar till "arbetsmiljörisker" utan istället till "arbetsmiljösynpunkter" beror i huvudsak på två faktorer. För det första är syftet att ansluta till formuleringen i 3 kap. 6 § AML där ordet "arbetsmiljösynpunkter" används. Dessutom vill Byggherrarna signalera att skrivningarna inte enbart ska omfatta situationer som man tydligt uppfattar som risker för konkreta olyckor. Även om begreppen i sammanhanget torde överlappa i betydande grad kan ordet "synpunkter" möjligen ges en något vidare tolkning än "risker".

Eftersom dessa malltexter utgör juridisk text bör de läsas noggrant med utgångspunkt i de förklarande texterna. En bra metod kan vara att först läsa den föreslagna avtalstexten och därefter läsa kommentaren för att slutligen läsa om den föreslagna avtalstexten i ljuset av kommentarstexten. Det bör även noteras att texterna i de flesta fall kan behöva kompletteras eller ändras utifrån projektspecifika hänsyn. Vid tveksamhet bör man kontakta juridisk expertis.

6.2 Särskilt om kravet på kalkylerbarhet och ersättningsformer

Det vanliga är att konsulter som upphandlas enligt ABK 09 ersätts på löpande räkning enligt avtalade timpriser. För upphandling av entreprenörer är bilden något mer komplicerad. AB 04 och ABT 06 är skrivna med utgångspunkten i att det finns en fast ersättning för entreprenaden i form av en kontraktssumma till vilken tillkommande arbeten läggs och från vilken avgående arbeten dras av löpande. Utöver detta förekommer även särskilda ersättningsformer som till exempel à-priset (vilka är enhetspriset för en bestämd mängd arbete, som till exempel schaktande av en kubikmeter jord) eller timpriser för yrkesarbetare.

När en byggherre som beställare begär in anbud till en fast kontraktssumma måste en entreprenör i anbudsstadiet granska kontraktshandlingarna och utifrån detta kalkylera sina självkostnader för entreprenaden. Baserat på dessa kalkylerade kostnader kan de sedan göra påslag för schablonkostnader, risker, centraladministration på regional eller central nivå samt den vinst som man behöver göra i projektet för att det ska vara ekonomiskt motiverat att lägga ned resurser på det. Motsvarande utmaning möter entreprenörer som ska erbjuda à-priser då sådana som utgångspunkt ska vara satta så att varje à-pris dels bär de direkta kostnaderna för varje enhet arbete och dels bidrar till de indirekta kostnaderna för hela projektet.

En invändning som man som byggherre och beställare ibland får från entreprenörer är att en viss föreskrift inte är "kalkylerbar", med vilket man i regel menar att man inte kan utläsa hur mycket arbete en viss föreskrift kommer att medföra för till exempel entreprenörens tjänstemän. Om en entreprenör handlas upp på helt löpande räkning blir detta förstås inte lika viktigt för entreprenören.

För att undvika sådana diskussioner bör man som byggherre och beställare göra sitt bästa för att projekthanpassa föreskrifterna avseende arbetsmiljö där det behövs och till exempel komplettera med uppgift om hur ofta möten hålls eller hur ofta viss redovisning ska lämnas.

6.3 AFC/AFD.14 – Skydds- och säkerhetsföreskrifter m m

Med ändring av texten i AMA AF 12 ska följande gälla:

All personal som utför arbete inom entreprenaden, vare sig de är anställda/inhyrda av entreprenören eller dennes underentreprenörer i något led, ska ha tillräcklig utbildning och erfarenhet för att utföra arbetet.

Arbete ska bedrivas i enlighet med gällande särskilda skydds- och säkerhetsföreskrifter samt relevanta myndighetsföreskrifter. Skyddsronde ska genomföras minst en gång per vecka. Entreprenören svarar för att egen och underentreprenörers personal ges föreskriven information och utbildning i skydd och säkerhet. Entreprenören ska inom ramen för entreprenaden bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete.

Entreprenören ska skriftligen meddela beställaren om samtliga olyckor och tillbud som inträffar inom entreprenaden samt om myndigheters inspektioner, förelägganden, frågor eller kontroller med avseende på arbetsmiljö. Vid allvarliga olyckor eller tillbud ska sådant meddelande komma beställaren tillhanda inom en arbetsdag.

Det åligger entreprenören att med sin underentreprenör avtala om motsvarande skyldighet för denne mot sin personal och mot entreprenören samt övervaka att detta efterlevs.

Denna skrivning avser att höja kravställningen avseende arbetsmiljön i entreprenaden. Vad gäller hänvisningen till det systematiska arbetsmiljöarbetet är denna föreskrift tänkt att ansluta till det som en entreprenör redan är skyldig att göra som arbetsgivare men föra in detta systematiska arbete i det enskilda projektet.

I sammanhanget vill Byggherrarna igen nämna Håll Nollans arbete. Denna förening arbetar löpande för att ta fram standarder, arbetsmiljöguider och arbetssätt riktade mot såväl byggherrar som entreprenörer. De första släpptes i början av år 2019 och vid publikationen av denna vägledning täcker dessa ännu inte alla arbeten som kan förekomma på en byggarbetsplats. I dessa dokument kan enskilda byggherrar hämta inspiration för hur man kan formulera och arbeta med sin egen kravställning i entreprenaden.

Det bör här understrykas att mer konkreta arbetsmiljökrav primärt är en teknisk och inte en juridisk fråga. Specifika arbetsmiljökrav behöver därför arbetas in i exempelvis tekniska beskrivningar, arbetsberedningar eller liknande handlingar. Kraven måste också vara anpassade till det specifika projektet.

Oavsett vilka krav man väljer och ställa och hur man väljer att formulera sig bör man som byggherre komma ihåg att man alltid behöver projektanpassa konkreta arbetsmiljökrav då alla projekt har unika förutsättningar. Att hänvisa till standarder och dylikt från branschorganisationer är ett bra komplement men kan inte ersätta det arbete som en byggherre behöver lägga ned i varje projekt. Ovanstående föreskrift ska därför läsas som en god start på detta arbete.

6.4 AFC/AFD.2251 – Beställarens kvalitets- och miljörevision

Entreprenören ska tillhandahålla dokumentation samt medverka vid kvalitets-, miljö- och arbetsmiljörevisioner som beställaren genomför.

Ovanstående malltext ansluter till formuleringen i AMA AF 12 under AFC/AFD.2251 och är tänkt att motsvara denna i omfattning. Det kontraktuella stödet för denna revision hittar man i 3 kap. 5 § AB 04 och ABT 06 där det framgår att beställaren utövar den kontroll över entreprenaden som denne finner lämplig.

Med hänsyn till att alla entreprenörer redan som arbetsgivare har skyldigheter att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete och dokumentera detta borde en sådan revision inte kräva någon större arbetsinsats från entreprenörens sida. Detta gäller oavsett om entreprenören behöver sammanställa sin egen dokumentation eller inhämta motsvarande från underentreprenörer i olika led.

Beställaren bör ange vilka typer av dokument revisionen kan omfatta samt hur ofta revision kan bli aktuellt.

6.5 AFD.1832 – Byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P)

Entreprenören utses att vara byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering av entreprenaden (BAS-P) med de uppgifter som anges i arbetsmiljölagen kap 3 § 7a samt i anslutande föreskrifter.

Senast två veckor efter kontraktstecknande ska entreprenören föreslå en eller flera handläggare för sina uppgifter som BAS-P. Dessa handläggare ska vara personal som entreprenören förfogar över genom anställning eller uppdragsavtal som ska utföra de uppgifter som BAS-P ansvarar för. Minst en handläggare ska ha kvalifikationer i form av utbildning, kompetens och erfarenhet som motsvarar vad som hade krävts för att själv utses till BAS-P i entreprenaden medan övriga handläggare ska ha de kvalifikationer som krävs för att utföra sina arbetsmiljöuppgifter. Samtliga kvalifikationer ska styrkas genom exempelvis intyg från utbildningar, CV:n eller referenser.

Föreslagna handläggare ska godkännas av beställaren och får därefter inte bytas ut utan samtycke från beställaren. Skulle någon handläggare avsluta sin anställning hos eller uppdragsförhållande med entreprenören, bli föräldraledig, sjukskrivas eller av andra skäl bli varaktigt förhindrad att fullfölja sitt uppdrag ska entreprenören utan dröjsmål föreslå en ersättare med motsvarande kvalifikationer i form av utbildning, kompetens och erfarenhet. Samtliga handläggares namn, telefonnummer, e-postadresser och ansvarsområden ska tillhandahållas samtliga berörda aktörer i entreprenaden samt anges i arbetsmiljöplanen.

Denna skrivning syftar till att skapa klarhet när det är entreprenören som juridisk person som utses till BAS-P (exempelvis vid totalentreprenad eller vid utförandeentreprenad med betydande projekteringsansvar för entreprenören). Skrivningen bygger på grundtexten i AMA AF 12. Observera att denna kod enbart ska användas när entreprenören som juridisk person utses till BAS-P. Om någon annan (som till exempel en av entreprenörens anställda, en annan entreprenör eller byggherren själv) utses ska detta istället anges upplysningsvis under AFC/AFD.1834. Vidare ska denna text inte användas om handläggaren ska offereras i anbudet och utvärderas under upphandlingen.

Rollen som BAS-P handläggare förväntas bli formaliserad genom Arbetsmiljöverkets reviderade föreskrifter (se avsnitt 3.10), vilket kommer att underlätta distinktionen mellan BAS-P som juridisk person (oftast det bolag som är utsedd entreprenör) och

den personal hos entreprenören som rent praktiskt arbetar med de uppgifter som BAS-P ansvarar för. Det finns dock inga hinder för en byggherre att redan nu introducera rollen i sina entreprenader.

Värt att notera är att det kan finnas flera handläggare i en entreprenad. I mindre entreprenader kan det förekomma att entreprenören väljer att låta sin BAS-P roll axlas av en enskild anställd medan mer komplexa projekt kan kräva att ett flertal handläggare delar på ansvaret. Ofta lär det vara lämpligt att det i vart fall finns två personer, varav den ene har huvudansvaret och den andre bistår i arbetet med BAS-P:s arbetsuppgifter. På detta sätt kan man se till att det finns tillräckligt med tid för utförandet av uppgifterna, samt att det finns en naturlig ersättare vid exempelvis kortare frånvaro eller akut sjukdom.

I andra stycket rekommenderar vi att byggherren i det enskilda projektet som ett tillägg till detta stycke tydliggör kraven på handläggarna genom att exempelvis ange krav på utbildning eller relevanta referensprojekt (se avsnitt 5.3). Finns det flera handläggare kan man ställa olika krav på kvalifikationer för dessa. Man bör även klargöra riktlinjer för när och hur en handläggare ska ersättas.

Vad gäller sista stycket är syftet med skrivelsen att beställaren och andra aktörer i entreprenaden (exempelvis sidoentreprenörer eller BAS-U) alltid ska kunna komma i kontakt med en fysisk person hos entreprenören som överblickar och ansvarar för arbetsmiljöfrågorna som ligger på BAS-P. Vad gäller e-postmeddelanden kan dessa ofta beröra saker som omedelbart behöver åtgärdas, varför det är viktigt att de snabbt uppmärksammas. Många gånger är det istället så att frågorna inte är av akut natur eller att de kräver särskild utredning. I sådana fall är det tillräckligt att ett svar innehåller en kort bekräftelse av mottagande och ett besked om när återkoppling ska ske. Tanken med detta är att motverka att frågor "faller mellan stolarna", eller inte fångas upp i tid.

6.6 AFC/AFD.1833 – Byggarbetsmiljösamordnare för utförande (BAS-U)

Entreprenören utses att vara byggarbetsmiljösamordnare för utförande av entreprenaden (BAS-U) med de uppgifter som anges i arbetsmiljölagen kap 3 §§ 7 b och 7 f samt i anslutande föreskrifter.

Senast två veckor efter kontraktstecknande ska entreprenören föreslå en eller flera handläggare för sina uppgifter som BAS-U. Dessa handläggare ska vara personal som entreprenören förfogar över genom anställning eller uppdragsavtal som ska utföra de uppgifter som BAS-U ansvarar för. Minst en handläggare ska ha kvalifikationer i form av utbildning, kompetens och erfarenhet som motsvarar vad som hade krävts för att själv utses till BAS-U i entreprenaden medan övriga handläggare ska ha de kvalifikationer som krävs för att utföra sina arbetsmiljöuppgifter. Samtliga kvalifikationer ska styrkas genom exempelvis intyg från utbildningar, CV:n eller referenser.

Föreslagna handläggare ska godkännas av beställaren och får därefter inte bytas ut utan samtycke från beställaren. Skulle någon handläggare avsluta sin anställning hos eller uppdragsförhållande med entreprenören, bli föräldraledig, sjukskrivas eller av andra skäl bli varaktigt förhindrad att fullfölja sitt uppdrag ska entreprenören utan dröjsmål föreslå en ersättare med motsvarande kvalifikationer i form av utbildning, kompetens och erfarenhet. Samtliga handläggares namn, telefonnummer, e-postadresser och ansvarsområden ska tillhandahållas samtliga berörda aktörer i entreprenaden samt anges i arbetsmiljöplanen.

Om inte annat är överenskommet ska minst en handläggare alltid vara tillgänglig per mobiltelefon när arbete utförs inom arbetsområdet. Är någon handläggare förhindrad från att besvara ett samtal från beställaren eller annan berörd aktör i entreprenaden ska denne ringa tillbaka senast samma arbetsdag. E-postmeddelanden ska besvaras senast nästkommande arbetsdag. Om e-postmeddelande på grund av sin omfattning eller innehåll inte kan besvaras inom den föreskrivna fristen eller om svaret av andra skäl kan anstå ska handläggare istället inom samma tid bekräfta mottagandet och ange när avsändaren kan förvänta sig återkoppling.

Denna skrivning syftar till att skapa klarhet när det är entreprenören som juridisk person som utses till BAS-U. Skrivningen bygger på grundtexten i AMA AF 12. Observera att denna kod enbart ska användas när entreprenören som juridisk person utses till BAS-U. Om någon annan (som till exempel en av entreprenörens anställda, en annan entreprenör eller byggherren själv) utses ska detta istället anges upplysningsvis under AFC/AFD.1834. Vidare ska denna text inte användas om handläggaren ska offereras i anbudet och utvärderas under upphandlingen.

Rollen som BAS-U handläggare förväntas bli formaliserad genom Arbetsmiljöverkets reviderade föreskrifter (se avsnitt 3.10), vilket kommer att underlätta distinktionen mellan BAS-U som juridisk person (oftast det bolag som är utsedd entreprenör) och den personal hos entreprenören som rent praktiskt arbetar med de uppgifter som BAS-U ansvarar för. Det finns dock inga hinder för en byggherre att redan nu introducera rollen i sina entreprenader.

Värt att notera är att det kan finnas flera handläggare i en entreprenad. I mindre entreprenader kan det förekomma att entreprenören väljer att låta sin BAS-U roll axlas av en enskild anställd medan mer komplexa projekt kan kräva att ett flertal handläggare delar på ansvaret. Ofta lär det vara lämpligt att det i vart fall finns två personer varav den ene har huvudansvaret och den andre bistår i arbetet med BAS-U:s arbetsuppgifter. På detta sätt kan man se till att det finns tillräckligt med tid för utförandet av uppgifterna samt att det finns en naturlig ersättare vid exempelvis kortare frånvaro eller akut sjukdom.

I andra stycket rekommenderar vi att byggherren i det enskilda projektet, som ett tillägg till detta stycke, tydliggör kraven på handläggarna genom att exempelvis ange krav på utbildning eller relevanta referensprojekt (se avsnitt 5.3). Finns det flera handläggare kan man ställa olika krav på kvalifikationer för dessa. Man bör även klargöra riktlinjer för när och hur en handläggare ska ersättas.

Vad gäller sista stycket är syftet med skrivelsen att beställaren och andra aktörer i entreprenaden (exempelvis sidoentreprenörer eller BAS-P) alltid ska kunna komma i kontakt med en fysisk person hos entreprenören som överblickar och ansvarar för arbetsmiljöfrågorna som ligger på BAS-U. Vad gäller e-postmeddelanden kan dessa ofta beröra saker som omedelbart behöver åtgärdas, varför det är viktigt att de snabbt uppmärksammas. Många gånger är det istället så att frågorna inte är av akut natur eller att de kräver särskild utredning. I sådana fall är det tillräckligt att ett svar innehåller en kort bekräftelse av mottagande och ett besked om när återkoppling ska ske. Tanken med detta är att motverka att frågor "faller mellan stolarna", eller inte fångas upp i tid.

6.7 AFC.242 – Tillhandahållande av handlingar och uppgifter från entreprenören under entreprenadtiden

Entreprenören ska senast vid startmötet överlämna en beskrivning om hur denne inom ramen för entreprenaden avser att bedriva sitt systematiska arbetsmiljöarbete. Beskrivningen ska vara anpassad till den specifika entreprenaden och ange hur entreprenörens allmänna systematiska arbetsmiljöarbete anpassats för denna. Den ska även ange hur entreprenören avser att försäkra sig om att dennes underentreprenörer i samtliga led även bedriver ett systematiskt arbetsmiljöarbete inom ramen för sina respektive entreprenader samt hur entreprenören avser att följa upp det.

Ovanstående malltext kan när så är lämpligt med fördel skrivas om för att istället användas i upphandlingen av entreprenörer så att motsvarande beskrivning istället lämnas redan när entreprenören lämnar sitt anbud. Detta kan vara särskilt lämpligt om upphandlingen omfattas av LOU och byggherren vill kunna använda sig av beskrivningen som en del av utvärderingen av entreprenören.

För alla andra situationer bygger istället förslaget på att entreprenören vid startmötet ska överlämna en beskrivning av sitt systematiska arbetsmiljöarbete i entreprenaden. Tanken är att denna beskrivning inte ska lämnas in som en formalitet utan att den ska återspegla hur entreprenören avser att hantera arbetsmiljöfrågorna i projektet. Byggherrens granskning av entreprenörens plan bör i första hand fokusera på hur pass konkret beskrivningen är och hur projektspecifik den är. Exempelvis kan man titta på vilka rutiner man har, för att försäkra sig om att enskilda anställda använder föreskriven säkerhetsutrustning eller om beskrivningen beaktar de arbeten som väntas förekomma i entreprenaden, så att inte en entreprenör som enbart upphandlas för markarbeten lämnar detaljerade beskrivningar om fallskydd från byggnadsställningar. En annan faktor som man kan fästa uppmärksamhet vid är hur entreprenören definierat sina arbetsmiljömål och hur de beskrivna rutinerna hänger samman med dessa mål.

Om det är någon del av entreprenörens beskrivning som byggherren bedömer vara otillräcklig kan detta tjäna som en bra utgångspunkt för diskussioner om projektets arbetsmiljöarbete.

6.8 AFD.242 – Tillhandahållande av handlingar och uppgifter från entreprenören under entreprenadtiden (ABT 06)

Entreprenören ska senast vid startmötet överlämna en beskrivning om hur denne inom ramen för entreprenaden avser att bedriva sitt systematiska arbetsmiljöarbete. Beskrivningen ska vara anpassad till den specifika entreprenaden och ange hur entreprenörens allmänna systematiska arbetsmiljöarbete anpassats för denna. Den ska även ange hur entreprenören avser att försäkra sig om att dennes underentreprenörer i samtliga led även bedriver ett systematiskt arbetsmiljöarbete inom ramen för sina respektive entreprenader samt hur entreprenören avser att följa upp det.

I de delar där entreprenören ansvarar för projekteringen av entreprenaden ska denne skriftligen underrätta byggherren om

1. vilka arbetsmiljörisker som har identifierats under projekteringsarbetet,
2. vilka av dessa risker som har kunnat undanröjas genom projekteringsarbetet,
3. vilka risker som kvarstår samt
4. hur dessa kvarvarande risker har hanterats.

Sådant meddelande ska lämnas när projekteringen av visst arbete avslutas.

Syftet med denna föreskrift är att en projekterande totalentreprenör ska redogöra för hur denne arbetar med arbetsmiljön inom ramen för sin projektering. I första hand bör en projektör arbeta med att "projektera bort" så många risker som möjligt. I den mån detta inte går behöver de kvarvarande riskerna identifieras och hanteras så att entreprenaden ändå kan genomföras på ett säkert sätt. Tanken är att varje entreprenör med ett projekteringsansvar ska lämna en sådan redogörelse avseende sina arbeten. Byggherren bör dessutom se till att den entreprenör eller konsult som är utsedd till BAS-P i projektet får ta del av samtliga redogörelser från alla projekterande entreprenörer så att dessa kan sammanställas.

6.9 AFC/AFD.338 – Övriga möten

Utöver övriga förskrivna möten ska Entreprenören delta i följande möten:

- [Ange möte och frekvens.]

Under denna kod kan en byggherre skriva in krav på särskilda arbetsmiljörelaterade möten. Det kan till exempel röra sig om särskilda byggarbetsmiljösamordningsmöten när samordningsfrågorna blir så omfattande att man inte hinner med dessa på vanliga byggmöten eller om KMA-möten för att skapa ett samlat grepp om frågor som rör kvalitet, miljö och arbetsmiljö.

Här är det viktigt att tydligt ange vilka möten som ska hållas och hur ofta dessa ska hållas. Därefter kan parterna löpande under entreprenaden utarbeta rutiner för exempelvis vilka som ska delta från respektive sida, hur långa mötena ska vara och vad som ska stå på agendan.

6.10 AFC/AFD.41 – Tidplan

Entreprenören ska, i samband med att denne redovisar sin tidplan, lämna en skriftlig redogörelse för hur man säkerställt att tidplanen inte medför att det uppstår arbetsmiljörisiker på grund av tidsbrist eller på grund av att olika arbetsmoment utförs i nära anslutning till varandra i tid och rum.

Enligt 4 kap. 1 § AB 04 och ABT 06 har entreprenören skyldigheten att planera kontraktarbetena så att dessa kan färdigställas inom kontraktstiden. Genom denna föreskrift ställer beställaren krav på att entreprenören ska redovisa arbetsmiljöarbetet i tidsplaneringen. Redovisningen kan ske på olika sätt beroende på bland annat projektets komplexitet. Man kan till exempel tänka sig redogörelse för rutiner för bland annat interna granskningar av arbetsberedningar och att riskinventeringar tas med i tidplanen. Detta blir ett viktigt verktyg för beställaren att kontrollera att entreprenören har gjort avvägningarna på ett försvarbart sätt.

Exakt vilken detaljeringsgrad som kommer att krävas i det enskilda fallet kommer att bero på projektets art, omfattning och svårighetsgrad. Om den redovisning som entreprenören lämnar inte uppfattas som tillräcklig kan det bli en bra utgångspunkt för byggherrens diskussioner kring viktiga arbetsmiljöfrågor i projektet. Tanken är att när byggherren godkänner entreprenörens tidplan så ska man också med stöd av redogörelsen ha kunnat bedöma om tidplanen beaktat arbetsmiljön.

I detta sammanhang är det viktigt att understryka att en entreprenör genom att lämna anbud på ett visst förfrågningsunderlag därigenom åtagit sig att tillsätta alla resurser som krävs, inte bara för att utföra det arbete som krävs för att färdigställa entreprenaden utan också göra det på ett säkert sätt och inom den föreskrivna kontraktstiden. Byggherren bör därför kontrollera att entreprenören beaktar detta i sin tidsplanering.

Om föreningen Byggherrarna

Föreningen Byggherrarna med dotterbolaget Byggherrarna Sverige AB ägs av sina medlemmar. Föreningens medlemmar ingår i samhällsbyggnadssektorn och representerar långsiktiga fastighetsägare och förvaltare som utvecklar, planerar och låter utföra bygg- eller anläggningsprojekt.

Föreningen bildades 1964 i syfte att samla byggherrar och tillvarata deras intressen i samhällsbyggandet och för att möjliggöra erfarenhetsutbyte byggherrar emellan. Föreningen har genom åren bland annat belyst byggherrens viktiga roll som långsiktigt värdeskapande aktör i samhällsbyggnadssektorn och som förändringsagent för ett hållbart samhällsbyggande.

I föreningens arbete ingår att stärka och utveckla byggherrerollen genom hela byggherreprocessen från idé till färdigställande med hänsyn tagen även till förvaltningsskede och rivning.

Föreningen vill verka för att aktörer inom samhällsbyggnadssektorn får ökad insikt i att de bidrar till att skapa samhälleliga värden genom att människor erbjuds en god och hållbar livsmiljö.

Läs mer om oss på www.byggherre.se.